

TAHRİM

﴿٦٦﴾ سُورَةُ التَّحْرِيمِ

Tahrîm sûresi medenîdir. Buna «Müteharrim suresi» veya «Lime tüharrimü sûresi» de denilir.

Âyetleri - On ikidir.

Kelimeleri - İki yüz kırk dokuzdur.

Harfleri - Bin altmıştır.

Fasılası - ﴿مَنَارٌ﴾ harfleridir.

Sebebi nüzulü - Baş tarafındaki âyetlerden anlaşılacağı üzere tahrîm hadisesidir.

Tahrîm - İ'tikadî veya fi'lî, aslî veya a'rızî, muvakkat veya gayri muvakkat surette haram etmek, haram kılmak veya men'eylemek, mahrum kılmak ma'nalarına gelebilirki ya teshiri ilâhî ile veya zorla veya akıl cihetinden, yâhud şer'î cihetten, yâhud resim ve adette emri sayılan biri cihetinden yasak veya men'edilmek, mahrum kılınmak suretlerine şamil olup talâk, zihar, iylâ gibi ba'zı yemin aksamı da buna dahil olur. Burada ise Peygamberin kendine yaptığı bir tahrîm vak'asının ismi olarak bu Sûre ona muzaf kılınmıştır. Ve esasen tahrîm, Allaha aid olup Allahın halâl kıldığını haram kılmak iyi olmadığı anlatılmıştır.

Bu vak'anın hulâsası: Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin zevcelerinden birine sirr olarak söylediği bir sözü o zevce tamamen ketm edemeyip yine

Sh:»5085

ezvacı tahirat içinden en ziyade hemhal olduğu diğer bir arkadaşına çıtlatmış, bundan haberdar olan

Hazreti Peygamber ona o sirri ketm edemediğinden dolayı serzeniş buyurmuş ve buna karşı o ikisi

birbirine arka çıkararak ve dünya refah ve ziynetine müteallık ba'zı dilekler arz ederek diğer zevcelerini de alâkadar edecek bir tazahürde bulunmuş olmaları dolayısıyla Aleyhissalâtü vesselâm hem Dünya hayatın nazarındaki ehemmiyetsizliğini anlatmak hem de ailesine bir dersi tehzib vererek binnetice rızalarını yoklamak üzere kendisine halâlî haram eder yollu bir yemîn ile mu'tad olan tarzı hayatından ve haremlelerinden iyâlâ şeklinde çekilip meşrebe denilen selâmlık odasında bir ay uzletî ihtiyar etmiş olması vak'asıdırki ba'zan i'tikâf sünneti seniyyeden olmak hasebiyle ibtidalarında bunun ne olduğu fark edilememiş fakat biraz sonra hanei saadette ezvacı tahiratın hepsi Resulullahı gücendirmiş olmak endişesiyle hücrelerinde hicran ve hirman elemeleri içinde göz yaşları dökmeğe başlamış ve derken Peygamber bütün zevcelerini boşamış diye şayi' olmağa başlayarak işiten eshabı kiramı birdenbire merak ve telâşe sarmış ve bu esnada Sûriyye cihetinde Rumların tabi'iyetinde hukûmet edene Hıristıyan Arablardan gassanîlerin Müslimanlara harbetmek için tedarükâtta bulduklarına dair Medînede havadis işa'asiyle Münafıklar da eracîf ve tehyicata bir vesile buldukları zu'muna düşüp sevinmişlerdi. Nihayet yirmi dokuzuncu gün hitamında Resulullah uzletten çıkıp hanei saadetlerine avdet buyurmuştu. İşte bu Sûre bu tahrîm vak'ası sebebiyle nâzil olmuş olduğu gibi Tirmizînin rivayet ettiği vechile sûrei - Ahzâbda geçen «

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

« وَزَيْنَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتَّعْنَهُ وَأَسْرَحْنَهُ سَرَّاحًا جَمِيلًا » âyeti de bu

sebeble nâzil olmuş, ve Müslimin bir rivayetine

Sh:»5086

nazaran sûrei Nisadaki «

« وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ » âyeti de bu sırada

inzal buyurulmuştur.

Bu hadise hakkında sahih, gayri sahih bir takım sözler söylenmiş ise de imam Ahmed, Buharî, Müslîm,

Tirmizî, İbni Hibban ve daha başkalarının sahih senedlerle tahric eylemiş oldukları vechile Hazreti Ömerin

İbni Abbas Hazretlerine olan beyanatı ve Hazreti Aişe hadîsleri bizi en ziyade tenvir edecek sahih

rivayetlerdendir.

Buharînin bir senedi: «

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بَلَالٍ،

عَنْ يَحْيَى ، عَنْ عَبْدِ بْنِ حَنِينٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ
«اللَّهُ عَنْهُمَا يُحَدِّثُ أَنَّهُ قَالَ ،

Müslimin bir senedi: «

حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ سَعِيدِ الْأَيْلِيِّ ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ ،
أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بَلَالٍ ، أَخْبَرَنِي يَحْيَى أَخْبَرَنِي عَنْ
«عَبْدِ بْنِ حَنِينٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُ

Bu iki senedle Buharî ve Müslim şu iki rivayette müttefikler: İbni Abbas radiyallahü anhüma hadîs

anlatarak dediki: Ömer ibni Hattaba bir âyetten sormak isterdim, bir sene durdum, mehabetinden

soramadım, taki hacca çıktı beraberinde ben de çıktım, döndüğümüzde yolun birazında (Merri zahranda)

idik bir haceti için erâke saptı, ben bekledim, nihayet fârig oldu, sonra beraberinde yürüdüm (o abdest

alıyor, ben de suyunu döküyordum, bir sırasını buldum) ya emirelmü'minîn! Kimdir o iki kadın Peygamber

sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin zevcelerinden ki ona karşı tezahürde bulunmuşlar? Dedim, o,

Hafsa ve Aişedir dedi. Ben vallahi bir senedenberi bunu sana sormak istiyordum, fakat saygımdan

soramıyordum, dedim, öyle yapma dedi bende bir ilim olduğunu zannetiğın birşeyi hemen bana sorki bir

bilgim varsa onu sana haber veririm. Sonra Ömer şöyle dedi: Vallahi biz doğrusu cahiliyyede kadınlar için

bir emir sayıya almazdık tâ Allah tealâ onlar için indirdiğini indirinceye ve haklarında verdiği payı verinceye kadar. Ben, dedi: kendi kendime bir emirde düşünürken karım şöyle şöyle yapsan dedi, ben de o senin nene gerek?

Sh:»5087

Benim irade ettiğim bir işte senin tekellüfün ne oluyor? Dedim. Bana, ey ibni hattab: sen kendine karşı gevezelik edilmesini istemiyorsun, halbuki senin kızın Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine karşı mırıldanıyor, hattâ o günü öfkeli bırakıyor deyiverdi, hemen Ömer kalktı, yerinden ridasını aldı, tâ Hafsaya kadar gitti, ona kızım dedi, sen Resulullahı mırıldanıyor, bütün gün öfkeli bırakacak kadar söyleniyormusun, vallahi dedi: biz hepimiz ona söylenir, mırıldanırız. Bunun üzerine dedim ki: bilirsin ben seni Allahın ukubetinden ve Resulü sallâllahü aleyhi vesellemin gadabından daima tahzir ederim, a kızım! Sakın seni arkadaşının güzelliği ve Resulullahın ona sevgisi mağrur etmesin -Aişeyi murad ediyordu -. Sonra dedi: çıktım, karabetim olduğu için Ümmi selemenin yanına girdim, ona söyledim Ümmi seleme dediki: teaccüb ederim sana ey ibni hattab! Her şey'e girdin de resulullah ile zevceleri arasına damı girmek istiyorsun? İşte bu söz beni öyle bir tutuş tuttuki vicdanımda duyduğum teessürü kısmen kırdı. Bunun

üzerine onun yanından da çıktım. Ve benim Ensardan bir arkadaşım vardı. Ben gitmediğim zaman o bana haber getirir, o gitmediği zaman da ben ona haber getirirdim. Bu esnada gassan Meliklerinden birisini de endişe ediyorduk, bize yürüyeceği söyleniyor, yüreklerimiz ondan dolgun bulunuyordu. Bir de bakdımki arkadaşım Ensarî kapıyı çalıyor, aç aç dedi, Gassanîmi, geldi? dedim, hayır ondan daha eşedd, Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem zevcelerinden uzlete çekilmiş dedi. Gönlümden hafsa ile Aişenin burnu sürtüldü dedim, elbisemi aldım çıktım, nihayet vardım, anladımki Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem bir kaç basamakla çıkılır bir meşrebede (şerbetlik denilen sekili bir hörcede) siyah bir uşağı da kadememin

Sh:»5088

başında, söyle, Ömer ibni Hattab, dedim, nihayet bana izin verdi, resulullah bu söylediğim sözleri hikâyeye ettim. Ümmi Selemenin sözüne geldiğimde Resulullah tebessüm buyurdu» bir hasır üzerinde bulunuyordu, onunla arasında bir şey yoktu, başının altında içi lif dolu bir meşin yasdık vardı, ayaklarının yanında dökülmüş biraz karaz (samğı ârabî denilen selem pusesi), baş ucunda da asılı bir pösteki vardı, böğründe hasîrin eserini gördüm ağladım, neye ağlıyorsun? Buyurdu, Yaresulallah dedim: Kısra ve Kayser

buldukları hal içindeler, sen ise Allahın Resulüsün, buyurduki Dünya onların âhret bizim olmasına razı

olmuyormusun **اهـ**.

Müslimin ve Tirmizînin mütekarib ve müttefik oldukları diğer bir rivayet:

Müslim, «

حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ
﴿تَقَارَبًا فِي لَفْظِ الْحَدِيثِ﴾ قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا وَ قَالَ
إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ . عَنْ
«عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ

Tirmizî: «

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ خُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . عَنْ مَعْمَرٍ . عَنْ
الزُّهْرِيِّ . عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ قَالَ
«سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ

Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin zevcelerinden iki kadını ki Allah tealâ «

«
ان تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا» buyurmuştur. Hazreti Ömerden

sormağa hırslanır dururdum, tâki Ömer haccetti, ben de beraberinde haccettim, yolun bir yerine

geldiğimizde abdest alıyordu, ben de ellerine matharadan su döküyordum ya emirelmü'minîn! dedim:

nebiy sallâllahü aleyhi vesellemin ezvacından o iki kadın kimdirki Allah azze ve celle onlara «

«
ان تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا» buyurmuştur? Ömer bana «
وَاعَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ» dedi: o Hafsa ve Aişedir dedi, sonra hadîsi anlatmağa

başladı: biz, dedi: ma'şeri kureyş kadınlara galib bulunuyorduk. Medîneye geldiğimizde bir kavm bulduk ki

kadınları onlara galebe ediyorlardı. Bizim kadınlarımız da onlardan

Sh:»5089

öğrenmeğe başladılar, bir gün ben karıma öfkelenim, baktım mırıldanıyor, mırıldanmasını münasib

görmedim, azarladım, benim dedi mırıldanmamı neye münasib görmüyorsun? Vallahı Peygamberin

zevceleri bile ona mırıldanıyorlar, ve birisi o gün geceye kadar yanına uğramıyor, ben gönlümden doğrusu

onlardan öyle yapan muhakkak haybet ve husrana düşer, dedim. Ve menzirim avalide benî ümeyye (ibni

zeyd) de idi ve Ensardan bir komşum vardı, Resulullah'a gitmek için nevbeteşerek inerdik, birgün o iner vahiy haberini ve saireyi bana getirdim, ve o sıra «gassanîler bize gazâ etmek için atlarını na'llatıyorlarmış diye havadis alıyorduk. Derken birgün o komşum yatsıleyin bana geldi, birdenbire kapıyı vurdu, hemen çıktım, çıkarçıkamaz «bir emri azîm hadis oldu» dedi. Gassanîlermi geldi dedim, ondan daha büyük: Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem kadınlarını tatlik etmiş, dedi ben gönlümden, Hafsa haib-ü hasir oldu, bunun olacağını zannediyordum, dedim ve sabah namazını kılınca giyindim, sonra fırlayıp tâ Hafsanın yanına vardım. Gördümki ağlıyor [Müslimin diğer bir rivayetinde hucrelerin hepsinde de bükâ var] sizi Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem tatlikmi etti? Dedim, bilmiyorum, o işte tâ şu meşrebede mu'tezil, dedi, bunun üzerine vardım, bir siyah kölesine (yine Müslimin diğer bir rivayetinde: dış kapının eşiğindeki Rebah nam kölesine) vardım, Ömer için istizan et dedim, girdi sonra bana çıktı, seni kendisine söyledim bir şey demedi dedi, bunun üzerine mescide fırladım, vardımki minberin etrafında bir takım kimseler oturmuş ağlıyorlar, yanlarında biraz oturdum sonra vicdanımdaki duygum bana galebe etti, yine o uşağa vardım: Ömer için istizan et dedim, yine girdi, çıktı, seni kendisine söyledim, bir şey demedi, dedi, sonra yine

mescide gittim oturdum, sonra yine vicdanım bana galebe etti, yine o uşaağa vardım, Ömer için istizan et dedim, yine girdi sonra bana çıktı, kendisine seni söyledim, bir şey demedi, dedi, ben de döndüm giderken baktım uşak beni çağırıyordu, gir sana izin verdi dedi, bunun üzerine girdim, baktımki Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem bir « رَمَلٌ حَصِيرَةٌ » hasır örgüsüne dirseklemiş, böğründe hasırın izini gördüm (Müslimin İkrime rivayetinde: bir hasır üzerinde yan gelmişti. Oturdum üzerine izarını çekti, ondan başka üzerinde bir şey yoktu hasır buğrüne iz yapmıştı) Yaresulallah, dedim kadınlarını tatlıkmı ettin, hayır buyurdu - Allahüekber dedim, bizi bilirsinki Yaresulallah biz ma'şeri Kureyş kadınlara galib bulunur bir kavm idik, sonra Medîneye geldiğimizde bir kavm buldukki kadınları onlara galebe ediyorlar, bizim kadınlarımız da onların kadınlarından öğrenmeğe başladılar, birgün ben karıma öfkelen dim bana karşı mırıldanıyordu mırıldanmasını münasib görmedim azarladım, neye azarlıyorsun dedi, Vallahi Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin zevceleri bile ona karşı mırıldanıyorlar. Hem onlardan birisi o gün geceye kadar yanına uğramıyor bunun üzerine ben Hafsayı dedimki sen Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine karşı mırıldanıyorsun? Evet, dedi: her birimiz o gün geceye kadar yanına uğramaz, dedimki: içinizden her kim öyle yaparsa muhakkak haib-ü hasir olur. Her biriniz kendine Allahın, Resulünün gadabından dolayı, gadab etmiyeceğine emînmi bulunuyor? Alimallah bir lahzada helâk olur.

Bakdımki Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem tebessüm buyurdu, Hafsaya demiştimki dedim

Resulullaha karşı mırıldanma ve ondan bir şey isteme, sana iktiza ederse bana söyle ve sakın arkadaşının

Resulullaha senden daha sevgili ve daha dilber olması da seni mağrur etmesin. Resulullah bir daha

tebessüm buyurdu. Bunun

Sh:»5091

üzerine Yaresullah! Müsaade buyurmanızı reca ediyorum « **أَسْتَأْنِسُ** » dedim. Peki buyurdu, başımı

kaldırdım baktımki odada üç şeyden başka levazim yok, Yaresulallah dedim: Allaha duâ et ümmetine

genişlik versin, ona ibadet etmezlerken Faris ve Ruma genişlik vermiş. Böyle deyince doğrulup oturu verdi

de sen şekk içindemisin yebne hattab! Onlar hoşlukları dünya hayatta geçiştirilen birer kavm, buyurdu

(müslimde: ben de benim için istiğfar ediver Yaresulallah dedim) ve kadınlarına küsmüş olduğundan dolayı

bir ay kadınlarının yanlarına girmemeğe yemîn etmişti: bu babda Allah tealâ itab buyurdu (Tirmizîde: ve

onun için yemîne keffaret kıldı) Zührî, bir de dedi, Urve bana. Aışeden şöyle haber verdi, Hazreti Aişe

dediki: vaktaki yirmi dokuz gece geçti, Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem bana geldi, benimle başladı

(Müslimde: Yaresulallah sen bizim yanımıza bir ay girmeyeceğine yemîn etmiştin, halbuki yirmi dokuzdan

girdin, ben onları sayıyorum dedim ay yirmi dokuzdur buyurdu) da ya Aîşe ben sana bir emir anlatacağım,

acele etme tâki Ebeveynine danışasın. Buyurdu. Sonra bana bu âyeti okudu «

« أَجْرًا عَظِيمًا » el'aye. Müslimde: « يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ

Aîşe dedi: Vallahi ebeveynimin bana ondan ayrılmayı emretmiyeceklerini muhakkak bildirdi. Ben de dedim

ki: ay, bunun hakkındamı ebeveynime danışacağım? Elbette Allahı ve Resulünü ve darı âhireti isterim.

Ma'mer, bir de, dedi, bana Eyyûb haber verdi, Aîşe demişki: benim seni ihtiyar ettiğimi kadınlarına haber

verme, Resulullah da ona buyurmuşki, Allah beni mübellig olarak gönderdi, muannit olarak göndermedi,

Tirmizî derki: bu hadîs İbni Abbastan bir kaç vechile rivayet olunmuş, hasen sahih bir hadîstir. Aynî hadîs

hakkında Müslimin diğer bir rivayetinde: Hafsa ve Ümmi seleme demiş ve şu fıkraları ziyade etmiştir:

hucrelere vardım, her evde bükâ vardı,

Sh:»5092

hepsinden bir ay iylâ yapmıştı. Yirmi dokuz olunca onlara indi اه .

Buharînin: Hazreti Enesten olan rivayetinde de Hazreti Ömer şöyle demiştir: Peygamber sallâllahü

aleyhi vesellem Hazretlerinin zevceleri ona karşı gayrette ictima' etmişlerdi. Ben onlara «o sizi boşarsa

rabbı ona sizden daha hayırlısını verir demiştim «**عَسَىٰ رَبُّهُ إِنِ طَلَّقَكُنَّ**» âyeti nâzil oldu»

اهـ

Bunlar gösteriyorki: tahrîm meselesi yalnız Aişe ile Hafsaya veya Hafsa ile ümmi selemeye aid değil, hepsiyle alâkadardır. İkidenden bahsedilmesi ikisinin diğerlerine nazaran daha ziyade hususiyetlerindeki ehemmiyetten dolayı olup bir taraftan bu ikisi diğer taraftan obirleri iki zümre halinde olarak birleştiklerini anlatıyor. Bu babda Müslimin Cabir ibni Abdillâh radiyallahü anhten olan şu rivayeti de bunu ve sebebini şöyle izzah ediyor. Cabir dediki Ebu Bekir girdi Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem huzuruna istizan ediyordu, nâsı kapı önünde oturmuşlar buldu, içlerinden kimseye izin verilmemişti. Ebu Bekre izin verildi, girdi, sonra Ömer geldi o da istizan etti ona da izin verildi. Girince Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerini çevresinde kadınları oturmuş gayet durgun ve sakit bir halde bulmuş ve binaenaleyh herhalde bir şey söyleyeyim, Peygamberi güldüreyim deyip şöyle söylemişti. Ya Resulallah: görseydin Harice kızı benden nefaka istedi, ben de kalktım ona boynunu bükü verdim deyince Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem güldü de bunlar gördüğün gibi benim çevremde nefaka istiyorlar buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir kalkıp Aişenin boynuna dürterek Omer de kalkıp hafsanın boynuna dürterek ikisi de siz Resulullah

sallâllahü aleyhi vesellemin yanında olmıyan şeyler istiyorsunuz ha: der,

Sh:»5093

bunun üzerine cümlesi de vallahi bundan böyle ebeden Resulullah sallâllahü aleyhi vesellemden yanında

olmıyan bir şey istemeyiz demişler, sonra da onlardan bir ay, yahud yirmi dokuz gün uzlete çekilmişti.

Sonra « يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكَ » âyeti nâzil oldu tâ «

لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا » ye kadar vardı. Onun üzerine Aişeden başladı, ya

Aişe sana bir emir arzetmek istiyorum dedi. İläâhîrîhadîs. Yine Müslimde İkrime tarikıyla mezkûr Hazreti

Ömer hadîsinde: Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem kadınlarından uzlete çekildiği vakit

mescide girdim, baktım nâs kederinden çakıllı yeri dürtüşürüyor ve resulullah sallâllahü aleyhi vesellem

kadınlarını boşamış diyorlar, ve bu kadınların hicab ile emrolunmalarından evveldi. Ben bunu bugün

öğrenirim, dedim, Aişeye vardım, ya Ebî Bekrin kızı senin şanın Resulullah'a eza edecek dereceye vardımı?

Dedim, benden sana ne? Ey ibni hattab sen kendi begbene bak dedi, onun üzerine Hafsaya girdim diye

başlayan Hazreti Ömerin beyanatında şu fıkralar da vardır: iki istizanda izin verilmeyince sonra sesimi

yükselttim, yarebah! Dedim, benim için Resulullah'dan istizan et zannediyorum ki Resulullah sallâllahü

aleyhi vesellem beni Hafsa için geldim sanıyor. Vallahi Resulullah bana emrederse ben Hafsanın boynunu vururum, diye sesimi yükselttim, gel diye işaret etti, bunun üzerine girdim Resulullah bir hasır üzerine dengilmişti, oturdum üzerine izarını çekti. Üstünde başka bir şey yoktu. İlââhirih... Kistrâ ve Kayser fıkrasından sonra, girdiğim vakit yüzünde gadab görüyordum, Yaresulallah! Kadınlar yüzünden neşe meşakkati üzerine alıyorsun. Şayed sen onları boşarsan Allah seninledir, Melaikesi Cebrail ve Mikâil, ben ve Ebubekir ve mü'minler de seninleyiz demiştim ve Allaha hamdederimki ba'zan böyle bir kelâm söylediğimde Allah tealânın söylediğim sözü tasdik buyurmasını ümid ederdim, bu tahyir âyeti de böyle nâzil

Sh:»5094

olmuştur. « عَسَىٰ رَبُّهُ إِنِّ طَلَّقَنَّكَ »... Aişe binti ebî Bekir ile Hafsa Peygamberin sair

kadınlarına karşı ikisi tezahür ederler - birbirine zâhir olurlar - dı, Yaresulallah sen onları tatlıkmı ettin?

Dedim, hayır, dedi, Yaresulallah! Dedim: ben mescide girdim Müslimanlar çakılları dürtüyor. Resulullah

sallâllahü aleyhi vesellem kadınlarını boşamış diyorlardı, ineyim de boşamadığımı onlara haber vereyimmi?

Dedim, peki istersen, buyurdu, yüzünden gadab açılıncıya kadar konuşmağa devam ettim, nihayet şeeldi,

güldü, mübarek dişleri herkesten güzeldi, sonra nebiyyullah sallâllahü aleyhi vesellem indi, ben de indim,

basamaklı kütüğe tutunarak indim, Resulullah yer üzerinde yürür gibi indi, elini sürmüyordu, Yaresulallah

gurfede yirmi dokuz kadın dedim, ay yirmi dokuz olur buyurdu, ben mescidin kapısı üzere dikildim,

Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem kadınlarını boşamadı diye en yüksek sesimle bağırdım ve şu âyet «

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ
إِلَى الرَّسُولِ وَالِىَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ

هـ

منهم» nâzil oldu, o emri istinbat eden ben olmuştum, Allah azze ve celle tahyîr âyetini de inzal buyurdu

اهـ

İbni mâce de bu iylânın sebebi olmak üzere Hazreti Aişeden şöyle bir rivayet vardır: Resulullah

sallallahü aleyhi vesellem ancak şunun için iylâ yaptı, çünkü Zeyneb onun bir hediyyesini geri çevirmişti,

Aişe de «لَقَدْ أَقْمَاتَكَ = ya'ni seni horlamış» dedi bunun üzerine resulullah gadaba gelip

hepsinden iylâ etti» اهـ . Bu da esbabdan biri olursa da ikisinden maadası hakkında sebebi kâfi değildir.

Tahrîm âyetinin nüzulüne sebep olmak üzere zikrolunan iylâ tahrîminden başka olarak iki yemînden daha

bahsedilmiştir. Bunlardan birisi:

Peygamberin zevcelerinden birinin yanında bir bal şerbeti içmiş olmasından dolayı diğer bazı

zevcelerinin sözleşerek magafır kokuyor diye lâtife etmeleri üzerine

Sh:»5095

Peygamberin bir daha bal içmemeğe bir yemîn etmiş olduğunu zikretmişlerdir.

Buharîde Aişeden: Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem «Zeyneb binti Cahş» ın yanında bal şerbeti

içer ve onun nezdinde dururdu, ben ve Hafsa Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem hangimize gelirse

magafırımı yedin senden magafır kokusu duyuyorum diyelim. Buyurdu ki «

لَا وَلَكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ
لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا = hayır ve lâkin ben Zeyneb binti

cahşın yanında bal şerbeti içerdim, öyle ise bir daha içmem, işte yemîn ettim. Bunu kimseye söyleme». Bu

hadîsin son fıkrası Müslimde ve nese'îde, yemîn kaydi olmıyarak şöyledir: «

فَقَالَ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَ لَنْ أَعُودَ لَهُ فَنَزَلَ
لَمْ تُحَرِّمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ﴿أَلَى قَوْلِهِ﴾ إِنْ تَتُوبَا = hayır, Zeyneb

binti hacşın yanında bal şerbeti içtim, onu bir daha da içmem» buyurdu. Binaenaleyh şu nâzil oldu «

« أَنْ تَتُوبَا » - « لَمْ تُحْرَمِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ » ilâ kevlîhi - « Aîşe ve Hafsa için - «

« وَأَذْ أَسَرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا » de (

« لِقَوْلِهِ بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا » = hayır bal şerbeti içtim dediği için).

Bununla beraber Müslim bu hadîsi daha mufassal olarak Hişam ibni urve tarikiyle yine Hazreti Aîşeden

diğer bir suretle de şöyle rivayet etmiştir: Aîşe dediki: Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem tatlıyı ve balı

severdi, ikinci namazını kılınca kadınlarını dolaşır, yanlarına varırdı, derken Hafsaya girdi onun yanında

kala geldiğinden daha çok kaldı, sordum, bana denildiki Hafsaya kavmindan bir kadın bir tulum bal

hediyeye etmiş, o da Resulullah'a ondan bir şerbet içirmiş, ben buna her halde bir şaka yapalım dedim ve

bunu Sevdeye anlattım ve dedimki o yakında sana gelecektir, yanına geldiği vakit Yaresulallah mağafirmi

yedin? De «o sana hayır diyecektir» o vakit da bu koku nedir? De, (Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem

kendisinde koku bulunmasını hiç istemezdi) diyecektirki «Hafsa bana bir bal şerbeti

içirdi»

sen ona «o balın arısı urfut yalamış» de, ben de öyle diyeceğim, ya Safiyye, sen de öyle söyle. Hasılı

Sevdenin odasına girdiğinde - Sevde vallahi ya Aişe, o bana söylediğini senden korkuma az daha o

kapıda iken söyliyeyazdım derdi - Resulullah yaklaşıncaya Resulallah! Magafirmi yedin? Demiş, hayır,

buyurmuş, o halde bu koku ne? Demiş, Hafsa bir bal şerbeti içirdi buyurmuş, oda «

جَرَسَتْ نَحْلَهُ الْعُرْفُطُ» arısı urfut yalamış demiş, bana geldiği zaman ben de öyle söyledim,

Safiyyeye vardığında o da öyle söylemiş, sonra Hafsaya vardığında Ya Resulullah! Ondan takdim

edeyimmi? Deyince bana onun lüzumu yok buyurmuştur. Sevde: sübhanallah vallahi onu mahrum ettik ya

Aişe diyordu, ben ona sus sesini çıkarma dedim.

Görülüyorki lâtif olmakla beraber sonu tatlı gelmemiş olan bu şerbet şakasını anlatan bu iki rivayet,

esasta müttefik ve yekdiğerini mütemmim olsa da birinde bilittifak Zeynebe karşı, birinde de diğerleriyle

bilittifak hafsaya karşı olduğu anlatılmak itibariyle eşhasta mutearızdır. Şukadarki buharî Hazreti Ömer

hadîsine muvafık gibi görünen evvelki rivayeti tercih etmiş olduğundan bazı müfsirîn bunu «قِيلَ»

diyerek kaydeylemiştir. Lâkin hadîsin Müslimdeki ikinci rivayetinde şaka fıkraları hep tevriyeli olduğu için

kizbi zâhir denecek hiç bir ciheti yoktur. Halbuki evvelkinde «

انِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ الْمَغَافِرِ» fıkrasında «مِنْكَ» kaydi zâhiren yalan olmak lâzım

geliyor. Çünkü mağafirin kokusunu sevmiyen Hazreti Peygamber öyle bir koku hissetmemiş olduğu halde

berikilerin senden duyuyoruz demeleri asılsız bir şey söylemiş olmalarını iktiza eder. «

انَّ فِي الْمَعَارِضِ لَمَنْدُوحَةٌ عَنِ الْكَذِبِ» buyurulduğunu bilen Hazreti

Aişenin şanı, zekâ ve dirayeti ise şaka ve

Sh:»5097

lâtfeye tarzında bir hiyle için olsa bile böyle bir yalana tenezzül etmekten uzaktır. Fakat ikinci rivayetteki bu

kokuyu ne? Arısı urfuta yalamış ta'birleri böyle değildir. Zira hoş bir kokuya da tevriye olabilir. Ve her hangi bir

bal arısı urfuta konmuş da olabilir. Ve işte yüksek zekâlar yalanı irtikâbetmeksizin ledeliycab böyle cinaslı,

tevriyeli, ta'rîz ve kinayelerden istifadenin yolunu da bilirler. Şu halde bu gibi ahvalde mütekellimin veya

muhatapın hal-ü şanı da mecaz veya kinaye ile te'vile kerîne olacağından « مِنْكَ » senden dolayı, senin

sayende demek olabileceği gibi mağafîr kokusundan murad da hakikat olmayıp bir gönül teessüründen

kinaye veya mecaz olmak suretiyle ince bir ma'haya hamledilmek lâzım gelir. Bu ise Hazreti Aişeyi bu

lâtfeye sevkeden gayret teessürünü ifade edeceği cihetle en yakışan doğru ve daha ince bir ta'rîz olur. Ve

Resulullahın bir şerbetten dolayı yemîn etmiş olmasına bu ma'na daha iyi yakışır.

İKİNCİSİ - Sûrei Ahzâb tefsirinde isimleri geçtiği üzere Hazreti Peygamberin en son dokuz zevcesi vardı,

bunlardan evladı olmamıştı. « **إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ** » hükmünce milki yemîni bulunan bir

kaç cariyesi de vardı. Zevcelerinin her birinin odasına nevbetle birer gün tahsis etmişti. Bununla beraber

ikinci namazından sonra hepsinin odalarını bir dolaşır, gönüllerini alır, akşam da nevbet hangisinin

odasında ise orada yatsıya kadar cümlesi toplanır. Konuşurlar, sonra da herkes huçresine çekilirdi.

Cariyeleri için ayrıca bir nevbet günü « **قسم** » yapılmazdı. Halbuki ma'lûm olduğu üzere cariyelerinden

Mısırlı Hazreti Mariye Resulullahın «Ümmi veledi» ya'ni küçükken vefat etmiş olan oğullarından Hazreti

İbrahimin anası olmak bahtiyarlığına mazher olmakla temayüz etmişti. Resulullahın diğer zevcelerine talâk

verebilmesi şer'an halâl olabileceği halde ümmi veledi olan cariyeyi ne boşamak, ne de satmak halâl

olmazdı. Ondan ayrılmak isterse ancak

Sh:»5098

azad etmek suretiyle ayrılabilirdi. Azad ettikten sonra yeniden nikâh etmesi caiz ve mendub olurdu. İşte

ezvacı tahırata karşı Hazreti Mariyenin böyle bir hususiyeti vardı. Burada mevzû bahsolan tahrîm ve sir

mes'elesinde ba'zıları sıhhati sâbit olmıyan muhtelif ve muztarib şöyle bir rivayetten bahsetmişlerdir.

Hazreti Aişenin bir gününde yâhud onun en sevgili arkadaşı olan Hafsanın odasında bulunmadığı bir

nevbet gününde Resulullahın ümmi veledi Hazreti Mariyeyi odasında kabul buyurmuş olduğuna Hazreti

Hafsa geldiği zaman vakıf olunca bunu kendisine bir tahkır addedip gayretine dokunarak gücenmiş

olmakla ona bir tarziye olmak üzere Peygamberin Mariyeyi bir daha yaklaştırmamak üzere o bana haram

olsun. Yâhud vallahi bir daha yaklaştırmam diyerek kendine tahrîm etmiş ve bunu kimseye söylememesini

tenbih eylemiş olduğu halde Hazreti Hafsa sabredemeyip bu yemîni arkadaşı Hazreti Aişeye söylemiş

olduğundan dolayı « لِمَ تَحْرِمُ » nâzil olmuş bulunduğunu söyleyenler olmuştur. Gerek Hazreti

Peygamberin Mariyeyi nezdine çağırması olmasında ve gerek Hafsanın vakıf olunca bundan dolayı gayrete

gelmesinde aklen ve şer'an reva görülmeyecek. İ'zam edilecek hiç bir cihet yoktur. Ancak bir zevcesini

gayretinden dolayı tatyib için Hazreti Peygamberin ümmi veledini kendinden mahrum etmiş olacağını

farzetmek rivayeten sahih olmadığı gibi aklen kabule şayan da görülmez. Çünkü böyle bir hal karşısında

hepsini tatyib ve taltîf etmek için Mariyeyi açıkça ı'tak edivermek gibi en kolay ve en basit bir çare dururken

böyle yapmayı da Mariyeyi mahrum etmesi veya hafsayı tatlîk eylemesi rivayet edilmiş bile olsa bunun

sirr-ü hikmetini iyâlâ vak'ası gibi diğer bir sebebi mühimde aramak lâzım gelir. Buharî, Müslim, Tirmizî,

Nese'î, İbni Mace gibi sıhahta Mariyeye dair böyle bir rivayet yoktur. Nevevî, Müslim şerhinde demiştir ki:

sahîhaynın

Sh:»5099

gayride merviy olan Mariye kıssası sahîh bir tarık ile sâbit olmamıştır. Taberî bu tahrîmde kendisine muhtelif

iki rivayet varid olduğunu bir taraftan: ba'zılarının Zeydibni eslemden ve ibni zeydden ve Hazreti Ömerin

beyanatı cümlesinden olmak üzere ibni abbastan Hafsaya tarzıye için Mariyenin tahrîmine dair ba'zı

rivayetler de bulunulduğunu, diğer taraftan da böyle değil, şerbet tahrîmi rivayet edilmiş olduğunu

kaydettikten sonra birbiriyle mutearız görünen bu rivayetlerin birisine bağlanmayı tasvib etmiyerek

demıştirki: bu babta sözün doğrusu, savabı şöyle demektir: Resulullah Allahın ona halâl etmiş bulunduğu

bir şey'i nefsine haram etmişti, o şey cariyesi olmak da caiz olabilir, meşrubattan bir şey olmak da caiz

olabilir. Bunların gayri bir şey olmak da caiz olabilir. Fakat hangisi olursa olsun kendine halâl olan bir şeyi

tahrîm olmuştu. Onun için Allah tealâ ona halâl kıldığı şey'i nefsine tahrîm etmesinden dolayı itabetti ve

yemîninin çözümlüğünü «tahillesini» beyan buyurdu. Aleyhissalâtü vesselâmın bu tahrîmi bir yemîn ile

yaptığına bürhanın nedir? Denecek olursa bunda Peygamberden tahrîmden başka bir şey vaki' olmamıştır

diyenlerin de tahrîm yemînidir diyenlerin de kavlini biliyorsun? Denilmişki «buna karşı bürhan vazıhtır.

Çünkü gerek arabcada, gerek gayrisinde birisi cariyesi veya yiyecek yâhud içecek bir şey hakkında bu

bana haramdır dediği zaman ondan aklen yemîn anlaşılmaz. Bu ma'kul olmayınca yemînin sade bir

kimsenin halâl olan bir şey'e ona bana haramdır demesinden ibaret olmadığı ve binaenaleyh bunun

hılâfına olan kavlin fesadı da ma'lûm olur.» Bununla beraber Peygamberin bu tahrîmi yemîn ile olmak da

caizdir. Ve bu takdirde « لِمَ تُحْرِمُ » niçin yemîn ederde halâli kendine haram edersin demek olur.

Bizim böyle Peygamberin bu tahrîmi yemîn ile yaptığına kail olmamız ancak şu hadîsten dolayıdır. Netekim

Sh:»5100

«

حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ قُزَعَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ، عَنْ
دَاوُدَ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
أَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَرَّمَ فَأَمَرَ فِي
الْأَيَلَاءِ بِكِفَّارَةٍ وَقِيلَ لَهُ فِي التَّحْرِيمِ لِمَ تُحْرِمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ

لَكَ » Hazreti Aişe dediki: Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem iylâ (yemîn) etti ve tahrîm etti.

Binaenaleyh iylâ da keffaret ile emrolundu, tahrîmde de kendisine «

لِمَ تَحْرِمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ

bulmuştur. Sonraki müfessirler de bunu ta'kiyb eylemişlerdir. Görülüyorki gerek evvelâ ba'zılarından

naklettiği muhtelif Mariye rivayetlerini gerekse onlara mukabil daha toplu ve ekseriyetli gösterdiği şerbet

rivayetini mütearız vaz'iyette gösterdikten sonra tefsirde onlara bağlanmayı tasvib etmeyip savabı son

naklettiği Aişe hadîsile te'yid eylediği mutlak iylâ ve tahrîm kaziyyesinde olduğuna karar vermiştir. Yalnız bu

iylânın zevcelerinden iylâ demek olduğunu ta'yin etmiyor.

İYLÂ, lügaten mutlak yemîn demek ise de şer'an «

لِلَّذِينَ يُؤْتُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصًا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ

üzere kadına takarrüb etmemek üzere yapılan yemînin ismi olduğu da unutulmamak lâzım gelir.

Yukarıdan beri naklettiğimiz bütün bu rivayetleri ve bunlara dair gördüğüm tefsirlerde ve hadîs

kitaplarında mütalâa edebildiğim akvalı göre bildiğim kadar gözden geçirdikten sonra burada tahrîm

yemînli veya yemînsiz mutlak tahrîme şamil olmakla beraber sebebi nüzul Hazreti Peygamberin bütün

kadınlarından iylâ ya yemîn ve bu esnada mu'tadından fazla bir zühd-ü tecerrüd iltizam eylemiş olması

vak'ası olduğuna kanaat hasıl etmiş bulunuyorum. Bunun başlıca sebebi de «

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا

taalluk edebilen nafaka hususuna aid ba'zı talepleriyle Hazreti Peygambere karşı gösterdikleri bir

tezahürdürki Aişe ve Hafsa bunun en başında görünüyorlar. Resulullah zevcelerinin aleyhine gibi görünen

bu iylâ ile yine

Sh:»5101

zevcelerinin saadet ve hoşnudluklarını düşünmüş olduğu için talâka azmetmemiş ve ancak onlara fi'lî bir

nasihat ve ibret olmak üzere bir ay için yemîn ile uzlet ve tecerrüdü iltizam etmiş ve bu müddet zarfında

onların odalarında dargın dargın oturmayı muvafık görmiyerek ayrıca bir odaya çekilmiş ve onları kendi

hallerinde bırakmakla beraber Hazreti Ömerin beyanâtından anlaşıldığı vechile kendisi bir izar ile bir hasır

ve bir yasdık ile bir namaz pöstekisi ve yiyecek için de biraz selem tohumu ve biraz arpa ekmeğiyle iktifa

ederek kendine halâl olan sâir meta' ve erzaktan nefsinı men'eylemiş ve şu halde bal şerbeti içmediği gibi

cariyesini de yanına yaklaştırmamış, bunda da zevcelerinin haleti ruhiyyesini gözeterek iylâda onlara ilhak

eylemiştir. Ve aynı zamanda yemînini bozmayıp bir ay demek olan yirmi dokuz günü ikmal etmiştir. Bundan dolayı yemînini bozanlara farz kılınan keffaret lâzım gelmemiş olmakla beraber bir rivayete göre bir kul azadederek keffaret de vermiştir ki bunu ya tekmlî selâsiyn yapmadığı için ihtiyatan veya bal şerbeti yemîninin bir ay ile mukayyed olmamasından veya şükren yapmış olması da câizdir. Şunu da unutmamak lâzım gelirken sūrei Haşrde geçtiği üzere Resulullah fakır ıztırarî ile fakîr değildi, ailesinin bir senelik nefakasını da iddihar eylerdi. Lâkin fakır ihtiyarî ile fukara hayatı yaşamağı sever, kendi hesabına iddihar etmez ve daima ihtiyacı olanlara infak eylerdi, ailesinin de böyle yaşamasını ve kendisine müşkilât göstermeyip daima Âhireti düşünerek korunmalarını ve her hususta kendisine yar olmalarını isterdi ve onlardan dolayı Allahın kendisine halâl ettiğini haram ederek, ya'ni intifa' ve isti'malini câiz ve mübah kıldığı esbab ve vesaitten istifadeye kalkışmayıp nefisini men'

Sh:»5102

ederek uzlete çekildi. Bu ise Allahın emriyle teşriî bir tahrîm değil «

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى

نَفْسِهِ» âyetinde beyan buyurulduğu üzere Ya'kub Aleyhisselâmın yaptığı gibi kendi nefisine aid bir

mahrumiyyete katlanmak ma'hasına ve bir sebebi zarurî olmaksızın ihtiyarî bir zühd idi. Halbuki

Peygamberin böyle yapmasında teşriî bir ma'na olduğu zehabı hasıl olarak bunun, lâekâl i'tikâf gibi bir

sünnet zannedilmesine ve bu suretle teşri'an dahi halâlî haram kılmak câiz olabileceği fikrine düşülmesine

ve lysevilerin hakkına riayet edemeyip fiska düştükleri rehbanîyet meslekinin tervicine velhasıl «

« لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا » Nehyinin mesh

olunmuş olması gibi bir takım yanlışlıklarla ümmetin tazyıkına ve Dünya mesalihinin muhtell olmasına

sebebiyyet verilmiş olmak gibi, bir mahzûru melhuz bulunduğundan Allah tealâ bir cihetten Peygambere

tenbih diğer cihetten de zevcelerine ıtab ederek onlar için lâzım gelen evsafı ta'lim ve ümmeti vikaye ve

irşad için işbu « لِمَ تُحَرِّمُ » Sûresini inzal buyurmuştur. Şöyle ki:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿١﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي
مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢﴾ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ
تَحْلَةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلِيكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ وَإِذْ
أَسْرَأَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ
اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ

مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٤﴾

Sh:»5103

﴿٤﴾ اِنْ تَتُوبَا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلِيَهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظٰهِيْرٌ ﴿٥﴾ عَسَى رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبَدِّلَهٗ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تَاْتِيْنَ عَابِدٰتٍ سَآئِحٰتٍ ثِيْبٰتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٦﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غُلٰظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴿٧﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَعْتَدِرُوْا الْيَوْمَ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٨﴾

Meali Şerifi

Ey o Peygamber! Sana Allahın halâl kıldığını niçin harâm edersin, zevcelerinin hoşnudluğunu ararsın?

Maamafih Allah gaffurdur rahîmdir 1 Allah sizin için yeminlerinizin çözümlüğünü farz kılmıştır ve Allah sizin mevlânızdır, hem de alîm

Sh:»5104

hakîm odur 2 Ve hani Peygamber zevcelerinin ba'zısına sirr olarak bir söz söylemişti, vaktâki o onu haber verdi, Allah da Peygambere onu açtı, açınca Peygamber - o zevcesine - birazını tanıttı, birazından da sarfınazar etti, ana bu suretle anlatıverince bunu sana kim haber verdi dedi, bana dedi, o alîm, habîr nübüvvetle haber verdi 3 Eğer Allaha tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğildi, yok eğer ona karşı tezahüre kalkışırsanız haberiniz olsunki Allah onun mevlâsı, hem Cibrîl ve mü'minlerin salihi, onun arkasından da melâike zahîrdir 4 Gerekki rabbi, şayed o sizi boşarsa, yerinize ona sizlerden daha hayırlı zevceler verir öyleki müslimeler, mü'mineler, kaniteler, tâibeler abideler, saimeler, seyyibler ve bâkirler 5 Ey o bütün iyman edenler! Kendilerinizi ve ailelerinizi koruyun bir ateştenki yakacağı o insanlar, o taşlardır, üzerinde öyle Melekler vardırki yoğunmu yoğun, çetinmi çetin, Allah kendilerine ne emrettiyse ona isyan etmezler ve her neye me'mur iseler yaparlar 6 Ey o küfredenler! O gün özür dilemeğe kalkmayın

çünkü hep yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz 7

1. ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ Ey o Peygamber - bu nida evvele mirde bir tekrîm hitabıdır. Sonra da

edilecek ihtardan asıl murad kendi şahsı i'tibariyle değil, nübüvvet vasfı i'tibariyle ümmete tebliği matlûb

olan ahkâm olduğuna işarettir.

﴿لِمَ تَحْرِمُ﴾ Niçin tahrîm edersin? - Muzari' sıygası halde zâhir olmakla beraber, istikbale de

muhtemeldir. Binaenaleyh niçin tahrîm ediyorsun demek olabileceği gibi niçin tahrîm edeceksin demek de

olabilir. İstifham da inkârîdir. Bu cihetle bir nehiy ifade eder, iyi değildir etme demek olur. Balâda

söylediğimiz vechile tahrîm, i'tikadî veya kavli veya fi'lî olabilir, Bir inşai hurmettir. Allahın haram kıldığını

kimsenin halâl kılmak haddi olmadığı gibi

Sh:»5105

Allahın halâl kıldığında kimsenin hurmet inşaa etmesi dahi kabil olamayacağından «

﴿لِيُؤَاظَمُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ﴾ âyetlerinde geçtiği

gibi Allahın hukmüne karşı haramı halâl veya halâli haram i'tikad edecek veya ettirecek vechile bir hurmet inşasına kalkışmak küfür ve muhadde olarak menhiy bulunduğundan bu cihet Peygamberde şöyle dursun mü'minlerde bile mutasavver değildir. Binaenaleyh burada tahrîmden murad esas i'tibariyle fi'li veya terki halâl olan kavli veya fi'li bir tahrîmdir. Tahrîmi kavli ya şu haramdır gibi ihbar sıygasiyle veya bana haram olsun gibi inşa suretinde bir sözle olur. Mücerred ihbar kasdiyle söylenildiği zaman «bana halâl olan şu şey bana haramdır» demek bir yalan olur, bir tahrîm olmaz. Fakat aldım, sattım, boşadım haram ettim gibi ihbardan inşa kastedilebildiği takdirde veya haram olsun gibi inşa sıygasiyle söylendiği surette bir yemîn olur. Keşşaf tefsirinde böyle tahrîmi kavli hakkındaki akvali telhis ederek derki: halâli tahrîmin hükmünde Ebu hanîfe onu her şeyde yemîn görür ve o kimsenin tahrîm ettiği şeyde maksud olan intifaa i'tibar olunur: bir taamı tahrîm etmişse onu yememeğe yemîndir, cariyesine ise vati' etmemeğe, zevcesine ise muayyen bir niyyeti olmadığı takdirde ondan iylâya yemîndir. Zihara niyyet ederse zihar, talâka niyyet ederse bâyin bir talâk olur. İkiye veya üçe niyyet ederse niyyeti gibidir. Yalan söyledim derse beynehu ve beynellâh veya niyyete bırakılır ve fakat kazaya gelince iylânın ibtaline gidilmemesi diyanet olur. «Her halâl bana haram» derse bir niyyeti olmadığı takdirde yiyeceğe ve içeceğe aid, niyyeti varsa niyyete göre yemîn olur. Şafî tahrîmi yemîn addetmemiş ve lâkin yalnız kadınlar hakkında keffarete sebep saymıştır. Ona göre talâka niyyet ederse ric'îdir. Ebu Bekir ve Ömer ve ibni Abbas ve İbni Mes'ud radiyallahü anhüm Hazretlerinden

menkul: haram yemindir.

Sh:»5106

Ömerden: talâka niyyet ederse ric'îdir. Aliyden: üçtür. Zeyidden: bâyin bir talâktır. Osmandan: zihardır.

Mesruk, bir şey olmadığı re'yinde idi, şa'bî kezalik, bunlar «

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتِكُمُ الْكُذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ
« ve « لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتٍ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ » âyetleri ile ihticac etmişler ve

Allahın tahrîm etmediğini kimse tahrîm edemez. Ederse onun tahrîmiyle haram olmaz demişler ve

Resulullahın tahrîmi ayrıca yemîn ile olduğuna zâhib olmuşlardır. اهـ . Ancak «

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا
« وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ » ve « كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ » âyatleri

mucebince yemîn ile tahrîm de Allahın tahrîmi cümlesindedir. Yemînler de urfe mübtenîdir. İhtilafın da

menşe'i budur. Tahrîmi fi'lîye gelince: hiç bir şey söylemeksizin bir halâldan kendisini veya gayrisini

men'eylemekten ibarettir. Meselâ, bililtizam kendi halâl malını yemekten çekinmek veya birisini su içmekten

zorla men'etmek fi'lî bir tahrîmdir. Netekim « وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ » de tahrîm böyle men'

ma'nasınadır. İşte Peygamberin burada mevzuı bahs olan tahrîmi sade böyle fi'li bir tahrîmden ibaretmiydi?

Yoksa kavî bir tahrîm de varmı idi? Bu surette de yemînmi idi değilmi idi? İhtilâf edilen mes'ele budur. İkinci

âyette yemîn zikredilmiş olmak karînesiyle bir yemîn dahi bulunduğu anlaşılıyor. Rivayetler de bunu

gösteriyor. Fakat bu yemîn sade haram olsun demekten ve bununla iylâya niyyet eylemekten ibaretmi idi?

İmamı A'zam gibi bir çokları birinciye diğer ba'zıları da ikinciye zâhib olmuşlardır. Yukarıki rivayetlerden

anlaşıldığına nazaran aleyhissalâtü vesselâm kavlen yaptığı tahrîm veya yemînin hududundan ziyade

olarak fi'len de kendisini bir takım şeylerden men'eylemiştir. Meselâ pöstekiyi bile sermeyip de bir hasır

üstünde oturması ve bir izardan başka bir şey örtünmemesi fi'len bir iltizamdan ibaret demektir. Yemîn ise

kadınlara ve nihayet bir de bala tealluk etmiş bulunuyor. - ﴿مَا أَحَلَّ اللَّهُ﴾

İstifhamdan

Sh:»5107

müstefad olan nehiy ma'nasına nazaran umum ifade eder. Binaenaleyh, nikâh, talâk ekil, şürb ve sair halâl

ve mübah olan fiillerin ve müteallekatının her birine şamil olur. Yalnız Peygamberin sebebi nüzul olan

tahrîmine nazaran mahdud ve ma'hud şeylerdir. ﴿لَكَ﴾ - hem hıllin kaydidir, hem de tahrîmin

müteallakını gösterir, « لِمَ تُحَرِّمُ عَلَيْكَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ » mea'lini ifade eder.

Halâl olan bir şey'in herhalde işlenmesi vacib olmayıp vücut veya nedib tealluk etmiyen hususatta fi'li de

terki de câiz ve mübah demek olduğundan icrası bir vazife değil, bir hak teşkil eder. Bir kimsenin kendi

hakkından fedakârlık ederek kendini kendi halâlından kavlen veya fi'len mahrum etmesinde ise esas

i'tibariyle bir memnu'iyet yoktur. İki ciheti de halâldır. Hattâ «

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى

نَفْسِهِ » gibi terki ba'zan mendub olabildiği de olur. Ancak gayrin bir hakkına veya hukukullahdan birinin

edasına mani' olacak surette nefsine muzırr olduğu surette kavlen veya fi'len mahrumiyeti iltizam ederek

halâli haram gibi tutmak da câiz olmaz. Ve bu gibi hususta yemîn dahi edilmiş olsa keffaret verip o yemîni

çözmek câiz olur. Peygamberin kendi kendine bir tazyiki demek olan bu tahrîmi mutlak olmayıp bir hal ile

mukayyed olduğuna ve bunun bâısı Allahın emri değil, kadınlarının hoşnudluklarını gözetmekle alâkadar

bulduğuna tenbih için de buyuruluyorki:

﴿ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ﴾ - Razî ve Ebu hayyan bu cümlenin « تُحَرِّمُ » nin

failinden hal olmasında ısrar etmişlerdir. Zevcelerinin rızalarını arayarak hoşnudluklarını gözeterek veya

gözetirken demek olur. Lâkin Keşşaf, Kazıy Beyzavî ve Ebüssüud gibi bir takımları « تحرم » yi tefsir

veya de va'iyisini beyan için istiynaf olmasını da tecviz eylemişlerdirki niçin zevcelerinin rızasını ararsın da kendini sıkarsın

Sh:»5108

yâhud sen mücerred zevcelerinin hoşnudluklarını arıyorsun, o sebeble kendini sıkıyor, mahrumiyete katlanıyorsun da Allahın seni serbes bıraktığı haklarından vaz geçiyorsun, halbuki Allah buna razıy değil,

demek olur. Bu üçüncü istiynaf suretinde « لَكَ » üzerinde vakıf câizdir. Onun için secavendde « ج »

konularak istiynafın muhtar olduğuna işaret olunmuştur. Tahrimi bilhassa Mâriye veya bal yemini

hususlarına nazaran mülâhaza edip de zevcelerin hepsinden olan iyâyâ teallükunu göstermiyen

müfessirler, bu ciheti işbu « تَبْتَغِي مَرَضَاتَ أَزْوَاجِكِ » kaydına muhalif gibi görmüşe

benziyorlar. Filvaki yeknazarda zevcelerin hepsini tahrim onların rızalarını ve hoşnudluklarını aramak

kasdına münafi gibi görünür. Lâkin şerbet yemini de hepsinin değil, olsa olsa yalnız ba'zısının

hoşnudluğunu gözetmekten ibaret olacağı gibi Mariye yemini hepsini memnun edebilecek olsa da bunu

rivayet edenler onun yalnız bir zevceyi hoşnud etmek ve diğerlerine duyurmamak üzere yapıldığını

söyledikleri cihetle bunda da hepsinin hoşnudluğu gözetilmemiş demektir. Gerçi « أَزْوَاجِكِ » lâfzı

cinse masruf olarak bir veya ikisine de muhtemel olabilirse de zâhir olan hepsine şumulüdür. Bu kayıdde ise nefsi tahrîm, zevcelerın marziysi olduğu söylenmemiş, onların hepsinin rızalarını ve hoşnudluklarını aramak sebeb ve maksadiyle yapılmış olduğu beyan edilmiş ve yukarıda izzah ettiğimiz vechile iylâdan maksad da bundan ibaret bulunmuş olduğu için bunu Mâriye veya bal şerbetine tahsis etmek umum ifade eden « أَزْوَاجِكُ ط » cem'inin zâhirine muhaliftir. Onun için bunu Mâriye ve şerbet sözlerini

kariştırmıyarak iylâ, mes'elesini anlatmış olan Hazreti Ömerin yukarıda sıhahtan naklettiğimiz beyanâtı dairesinde anlamak lâzım gelirki. O da Peygamberin bütün zevcelerinden uzlet ile onların hoşnudluğunu gözetmek için bir ay tecerrüd ve meşakkati iltizam etmiş olmasıdır. Keşşaf haşiyesinde Ahmed ibni Münîr derki:

Sh:»5109

Peygambere « لِمَ تَحْرِمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ » buyurulması ona rifk-u şefakat ve onun

kadr-u mansıbı kadınların hoşnudluğu için meşakkat iltizam eylemekten yüksek olduğuna tenbih içindir

اهـ . Razî de itab için değil, tenbih için olduğunu ihtar eyler. Şu halde Hazreti Ömerin beyanatının

nihayetindeki itab ta'birinin ifade ettiği serzeniş ve tekdîr esas i'tibariyle Peygamberin kendisine değil, ona

karşı tezahür gösteren zevcelerine müteveccihdir ki bu da üçüncü âyetle anlatılacaktır.

﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ - Vâv, i'tirazıyye veya istiynafıyye olup Peygamberin te'essürünü izâle

için bir tezyîldir.

2. ﴿قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ - Farz kelimesi, Razî tefsirinde «sahibünnazm» dan

nakledildiği üzere ba'zan icab ba'zan da sûrei tûrun evvelindeki «فَرَضْنَاهَا» gibi beyan ma'nasına

gelir. «قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ» gibi «alâ» ile sıralandığı zaman şübhesiz icyabdan

başkaya ihtimali olmaz. Ve lâkin buradaki gibi «lâm» ile sıralandığı zaman iki veche de muhtemil olur.

Onun için burada Mukatîl «بَيْنَ اللَّهِ» diye, bâkileri «أَوْجَبَ» diye tefsir etmişlerse de ikisi de

muhtemeldir. ﴿تَحَلَّةَ أَيْمَانِكُمْ﴾ -

TEHILLE, aslı tecrîbe tekmile tekrimde, kelimeleri gibi tahlile olarak tefîl babından alâ gayri kıyas masdar

olup kıyas olan tahliyl ma'nâsına veya mabihit'tahlîl ma'nâsına isim halinde kullanılır ki halâl etmek,

çözmek, çözülmek ve çözümlük, halâllık demek olur. Yemînün halâllığı, çözümlüğü de birincisi yaptığı

yemîni sadık olarak icra edip bitirmek, ikincisi inşaallah kaydıyla istisnâ etmek, üçüncüsü de ısrarında bir

günâh bulunduğu takdirde bozup keffaret vermektir. Yemînün keffareti de

Sh:»5110

Sûrei Mâidede « وَأَإِذَا سَمِعُوا » cüzünün baş tarafında «

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا
عَقَدْتُمُ الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتَهُ

Burada Peygambere aid olan « لَكُمْ » hitabından onunla beraber umum mü'minlere aid « لَكَ »

hitabına geçilmiştir. Bunda Peygamberin tahrîmi bir yemîn ile alâkadar olduğuna bir işaret varsa da yemîni

bozduğuna bir delâlet yoktur. Ancak « وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ » emri mucebince yemîni muhafaza

lâzım olmakla beraber iyâ ve tahrîm gibi muzır ve mahzurlu yemînlerde ısrar iyi olmayıp onu çözümler farz

olan keffareti vermek evlâ bile olacağını iş'ar vardır. Netekim hadîsi şerifte de «

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَكْفِرْ عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ
لِيَأْتِ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ

görürse yemîninden keffaret versin, sonra o hayri yapsın» buyurulmuştur.

﴿وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ﴾ ve Allah sizin mevlânız - ya'ni sahibiniz ve malikiniz ve veliyyi emrinizdir.

- Onun için kendi arzularınıza göre değil, onun emirlerine göre hareket ediniz

﴿وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ - Binaenaleyh size verdiği emirleri ve ahkâmı da sizin maslahat

ve menfaatlerinizi bilerek ilm-ü hikmetiyle vermiştir. Tahrimin asıl sebebinin ihtar ile kadınların her hususta

hoşnudluklarını aramak neden dolayı iyi olmadığı beyan ve zevce ve zevce beynindeki esrarın muhafazası

lüzumuna tenbih ve kadınların kocalarına karşı tezahürü talâka sebebiyyet verebilecek ve binnetice ateşe

sürüklüyebilecek mahzurlardan olduğunu tefhim ve öyle bir halde tevbe etmeyip ısrar edecek olanları

tehdid ile ezvacı tahirâta lâzım olan evsafı ve ahlâkı tafsıl siyakında buyuruluyor ki:

3. ﴿وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا﴾ - Vâv, ibtidaiyyedir. İz

mahzûf « أَذْكَرُ » fi'line müteallık olarak vekti mazıyı ihtar

Sh:»5111

içindir. Bir illiyet ma'nasını da ifade edebilir. Hitab umumadır. Ya'ni aile hususâtının ehemmiyyetini ve

tahrîm ve talâka sebebiyyet verebilecek ahvali anlamak için daima hatırdâ tutup anın o vakti ki Peygamber

zevcelerinden birine sirr olarak bir söz söylemiş, bu sözü kimseye söyleme demişti - bu sirr ne idi? Evvela

« حَدِيثًا » buyurulmakla bunun bir fıl olmayıp zevc ile zevce beyninde kalması icabeden sade bir

sözden ibaret olduğu anlatılıyor. Fakat ne o zevcenin isminin tasrihine ne de bu sözün neden ibaret

bulunduğunun beyanına bir garaz ve maksad teallük etmediği için Allah tealâ âyette ne onun ismini ne de

bu sözün ne olduğunu bildirmiyerek bu gibi aile beynindeki sirri bilenler tarafından dahi ifşa ve i'lân

etmenin câiz olmayacağına tenbih buyurmuştur. O halde en doğrusu bunların kim ve ne olduğunu Allah

bilir deyip tecessüse kalkışmamaktır. Maamafih tefsir ve hadîs kitapları bunu sükût ile geçiştirmemiştir.

Bunlar, bu zevcenin Hazreti Hafsa olduğunda müttefik bulunuyorlar. Sirr olan söze gelince: bunda ancak

üç sözden bahsedilmiştir. Birisi ve en sahih olarak rivayet edileni bal şerbeti yemînidir. İkincisi esas rivayeti

zayıf olmakla beraber daha çok dile düşmüş olan Mâriye yemînidir. Fakat bunların ikisinin de diğer

zevcelerden gizlenmesi lâzım gelen büyük bir sirr olacağını ve bundan dolayı iki kadına karşı geleceği

vechile Peygamberin mazher bulunduğu bütün kudret ve kuvvetin beyaniyle «

فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلِيَهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ
ذَلِكَ ظَهِيرٌ

gibi görünmez. Gerçi asıl mes'ele söylenen sirrın esas i'tibariyle büyüklüğünde değil, zâtında küçük de olsa

sirr olması i'tibariyle büyüklüğündedir. Ehemmiyetsiz gibi görünen bir takım şeyler vardır ki sırasında pek

büyük bir ehemmiyeti haiz olabilir. Ve küçük bir sirri saklayamıyan büyüğünü hiç saklayamayacağı cihetle

kendisine

Sh:»5112

tevdî' edilen bir emaneti muhafaza edemeyeceğinden dolayı emniyet ve i'timadı zayı' etmiş bir tühmet ve

hiyanet mevkiine düşmüş olur. Bununla beraber ona yapılacak itab veya tevbih de onun mahiyetiyle

mütenasib olmak lâzım geleceği de «

«وَجَزُوا سَيِّئَةً سَيِّئَةً مِّثْلَهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ»

Düstüriyle ma'lûmdur. Bunun için bizim kanaatimizce burada söylenen sirr diğer bir söz olmak gerekir.

Şöyle ki: Üçüncüsü; Hazreti Peygamberin kendisinden sonra imametin Ebu Bekre ve Ömere geçeceğini

hafsaya bir tebşir olarak haber vermiş ve ketmini emreylemiş olmasıdır. Tefsirlerin bir çoğunda zikredilmiş

olan bu haber gerçi kütûbi sittede nakledilmemiştir. Lâkin Mâriye tahrîmini rivayet edenler içindedeyi bunu

dahi beraber rivayet eylemiş olanlar bulunduğu gibi başkaca da mevsuk zevattan rivayet olunmuştur.

Bahirde Ebu Hayyan şöyle diyor: «hadîs Mâriye sebebiyledir, bir de bal içtim denilmiştir. Meymun ibni

mihran da dediki: Hadîs, Peygamberin Hafsaya sirr olarak söylediği şu hadîstir. «

«إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ يَمْلِكَانِ أَمْرِي مِنْ بَعْدِي خِلَافَةً» = Ebu Bekir ve

Ömer benden sonra hılâfeten benim emrime malik olacaklardır» اهـ . Âlûsî de bu rivayetleri daha

cem'iyetli toplıyarak demiştirki: ibni Merduye ibni Abbastan ve İbni ebî hatim Mücahidden tahrir

etmişlerdir: Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hafsaya Mâriye tahrîmini ve kendisinden sonra

muhakkak Ebu Bekir ve Ömerin nâsa velâyetlerini sirren söylemişti, Hafsa da sirren Aişeye söyledi.

Hakikaten bu emrin sirren söylendiği hakkında daha başka müteaddid haberler de vardır. İbni ebî adiy ve

Ebu Nüaym Hazreti Sıddıkın fezailinde ve İbni Merduye bir kaç taryık ile Hazreti Ali ve İbni Abbastan şöyle

rivayet eylemişlerdir: ikisi de dediler ki: Ebu Bekrin ve Ömerin emîrlikleri Allahın kitabında vardır: «

وَأَذْ أَسْرَ النَّبِيِّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا

baban ve Aişenin babası benden sonra nâsın valisidirler, Sakın kimseye söyleme. Ebu Nüaym

bir

Sh:»5113

de fezaili sahabede Dahhâkten şöyle tahrir eylemiştir. Âyette demiştirki: aleyhissalâtü vesselâm Hafsaya

şunu isrâr eylemişdirki kendisinden sonra halîfe Ebu Bekir, ondan sonra da Ömer olacaktır. İbni ebî Hâtim

bir de böyle meymun ibni Mihrandan tahrir eylemiştir. Âlûsî bunları serdeyledikten sonra bir de şöyle der:

Şıy'a ecillesinden tabresî mecmeulbeyânda zeccacdan naklen demiştirki: aleyhissalâtü vesselâm Mâriyeyi tahrîm ettiği vakit kendisinden sonra Ebu Bekir ve Ömerin mülke sahib olacaklarını haber vermişti. İyaşînin senediyle Abdullah ibni Atâi mekkîden, Ebî Ca'fer Muhammed bakır radyallâhü anh Hazretlerinden rivayet ettiği de buna yakındır. Âyetin bu haberlere nazaran tefsiri şübhe yok ki bal hadîsine göre tefsirinden daha zâhirdir. Ve lâkin bal hadîsi daha sahihtir. Bütün haberlerin hepsini cem'etmek de olacak gibi görünmüyor.

Nihayet denebilecek olan hulâsa şudur: üçüde olmuş ve ravîlerin ba'zısı bir kısmını ba'zısı da bir kısmını

rivayet ederek bunun üzerine « يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ » nâzil oldu demiştir. Ve hiç biri

hasr iddia etmemiş olduklarından bu kelâm da sadık olur. Bu sahih olursa ihtilâfın halli kolaylaşmış

bulunur. Değilse başkasını ara vallahü a'lem اه .

Bu muhakeme hayli güzel olmakla beraber biz buna şunu ilâve etmek istiyoruz. Yukarıda tafsiyl ettiğimiz

vehile Sûrenin asıl sebebi nüzulü ne yalnız Mâriye yemînidir, ne de bal şerbeti yemînidir. Doğrusu

zevcelerin hepsinden iylâ yemînidir. Obirleri nihayet onun esbab ve mukaddimâtından sayılmak lâzım gelir.

Netekim Hazreti Zeynebin hediyyeyi reddi ve Hazreti Aişenin « أَقْمَاتِكَ » demesi ve nefaka

mütelabeleriyle tezahürleri hep onun esbab ve mukaddimatından olmuştur. Bu i'tibar ile cemi' ihtimali belki

daha ziyadesiyle mümkündür. Ancak Mâriye tahrîminin sebebinde söylenen rivayetlerin ba'zısı gayri ma'kul

ba'zısı da mütearız olduğu gibi beyan olunduğu

Sh:»5114

üzere şerbet rivayeti de Zeynebde mi, Hafsada mı olması noktasında mütearızdır. Halbuki imamet haberi

hakkındaki rivayetler de hiç bir tearuz yoktur. Bunun kütübi sittede bulunmaması da sahih olmamasını ıktiza

etmez. Bâhusus Meymun ibni Mihran Hazretlerinden vâkı' olan rivayet onun mevsukiyetini te'yid eyler.

Çünkü Meymun ibni Mihran tercemei hali Tehzibde ve sairede mazbut olduğu üzere Haseni Basrî

Hazretleri ıyarında tabi'nin ekâbirinden olup Hazreti Ömerden, Hazreti Zübeyrden ve sair bir çok eshabdan

hadîs rivayet etmiş ve kendisinden pek çok ekâbir ahzı feyzeylemiş ve Ömer ibni Abdil'azîzin son derece

mahzeri i'timadı olarak kâtibliğini ve kadılığını yapmış ve yüz on yedi senesinde yüz yaşında olduğu halde

on yedi günde on yedi bin rek'at namaz kılıp on sekizinci gün vefat etmiş, kibarı evliya'ullahdan bir zattır.

Ömer ibni Abdil'aziz bunun senâsında şöyle dermiş, bu ve bunun gibi bir kaç kişi kaldı vefat ederlerse

dünya muztarib olur. Eğer sir hadîsi hakkında Ebu Bekir ve Ömerin hilâfeti rivayetleri öyle mevsuk ve

Hazreti Aliden dahi müteaddid tarik ile merviy olmasaydı şey'anın ecillesinden bulunan zatlar bunu kâle bile

almazlardı. Bir de bu sûreyi sûrei Mülkün ta'kıyb etmesi ve başında mevt ve hayatın zikredilmesi bize

buradaki sîrin Peygamberin vefatından sonraki mülk ve imamet mes'elesiyle bir alâkası bulunduğunu
iymadan halî kalmıyor. Hasılı bu tafsilâttan çıkacak olan netice şudur. Gerek Mâriyenin halveti kıssası ve
gerek şerbet yemîni rivayetlerindeki tafsilât kısmen mütenakız, mütearız ve muztaribdir. Bununla beraber
bir bal şerbeti içilmiş, Mariye hakkında dahi bir tahrîm yapılmış olduğu da tafsilâttan kat'î nazarla
mecmuundan mutlak surette anlaşılabilir değildir. Fakat imamet hadîsinin rivayetlerinde bir tearuz ve
tenakuz bulunmadığı gibi büyük bir sîr olmağa yakışan ve sîr olduğu için fitneden hazeren
diğerleri

Sh:»5115

«عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنِ بَعْضِ»
kadar ifşa ve işaa edilmemiş bulunan da budur.

dan anlaşılacağı üzere âyetde bahs olunan sîrin bir kaç kısmı bulunduğu da gösterilmiş olduğundan bunu

yalnız Mariye veya esahh olan «شَرِبْتُ عَسَلًا» rivayetlerinin birine hasır doğru olmayıp imamet

haberiyile beraber üç rivayetin cem'iyle zübdesi üzerinde mütalea etmek ve asıl sebebi nüzulün Hazreti

Ömerin beyanâtı vechile bu gibi bir takım esbabdan neş'et eylemiş bulunan iyâlâ tahrîmi ile Peygamberin bir

müddet uzlet ve tecerrüdü iltizam etmiş olması hâdisesi olduğu hakikatine varmaktır. Bu âyetten anlaşılın

bunun meb'dei Peygamberin bir zevcesine karşı bir fil yapmış olması değil, sirr olarak mühim bir hadîs söylemiş olmasıdır.

﴿فَلَمَّا نَبَّاتُ بِهِ﴾ Vaktâki o zevce bu sirr hadîsini haber verdi - rivayetlere göre Hafsa

ketmedemeyip arkadaşı Aişeye gizlice duyurmuştu ﴿وَإِظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾ Allah da

Peygamberine onu açtı. - Demekki Aişe söylememişti, lâkin Allah tealâ vahy ile anlatmış, Cibrîl haber

vermişti. O vakit Peygamber o söyleyen zevcesine ﴿عَرَفَ بَعْضَهُ﴾ ba'zısını bildirdi

﴿وَاعْرَضَ عَنْ بَعْضِ﴾ ba'zısından da sarfı nazar etti - o zevcenin söylemiş olduğu sözün bir

kısmını anlattı ise de bir kısmını yüzüne vurmadı, semahat gösterdi de tamamı kadar mahcub etmek

istemedi. Ebüssüudun da kaydettiği vechile bu anlattığı imamet hadîsi idi denilmiş ve şöyle rivayet

olunmuştur: aleyhissalâtü vesselâm ona, «ben sana bunu ketmet dememişmiydim» buyurmuş, o da «seni

hakk ile gönderen zati a'lâya Kasem ederim ki arkadaşımın babasına Allah tealânın bahşetmiş olduğu

keramete ferahımdan kendimi zabtedemedim» demiştir.

Bazıları burada « عرف = tanıttı» demek biraz azarladı, itab etti demek olduğunu söylemişlerdir.

Netekim bu ma'naca «ben onu sana bildiririm veya tanıtırım» demek dilimizde de vardır. Kur'anın bir çok

yerlerinde «فَيَنْبِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» de bu ma'nayadır. Şübhe yokki söylediğinin

birazını yüzüne vurmak da bir serzeniş bir itabdır. Bununla beraber bir rivayete göre, Peygamber, Hazreti

Hafsayı ric'î bir talâk boşamış Hazreti Ömer de ona «ali hattabda bir hayrolsaydı peygamber seni

boşamazdı» demiş, sonra da Peygambere Cibrîl nâzil olup «ona ric'at et çünkü o savvamedir kavvamedir,

ve her halde senin Cennetteki kadınlarındandır» diye tebliğ eylemiş, ma'amafı bu rivayet te'yid olunmamış,

balâda naklolunan Hazreti Ömer hadîsinde boşamadığı sâbit olmuştur.

﴿فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ﴾ Ona bunu böyle anlatırken o zevce söylediği sirrin duyulmuş

olmasından müteessir olarak ve inkâra da kalkışmıyarak birdenbire heyecan ile

﴿قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا﴾ kim haber verdi bunu sana? Dedi - Aişenin haber vermiş olup

olmadığını öğrenmek istedi, buna karşı Peygamber de:

﴿قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ﴾ bana o alîm habîr olan Allah haber verdi, dedi - işte

kendine tevdi' edilmiş olan bir sirri muhafaza edemeyip de söyleyeni ne kadar gizli ve yakınına söylemiş

olsa bile Allah tealâ onu böyle mahcubeder ve hele aile arasında, bilhassa zevc ve zevce beyninde

geçmiş olan bir sirri söylemek büyük büyük nedametlere sebebiyet verebilir. İşte sizin hayırlınız,

kadınlarına hayırlı olanınızdır = خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِ » buyurmuş olan Peygamber bu

kadar söylemekle iktifa etti, yine onların hoşnudluklarını düşündü, sonra bu yüzden onlarda gördüğü bazı

temenni ve tezahür karşısında da başka bir

Sh:»5117

şey yapmayıp mahza bir dersi ibret olmak üzere bir ay onları hallerine bırakarak bir yemîn ile kurbi iltifattan

mahrum ediverdi öyle büyük ırfanı olan kadınların daha ziyade tehzipleri için de bu acı bir ders olmak lâzım

gelirdi. Onun için bu beyandan sonra tarafı ilâhîden zevcelere hitaben buyuruluyor ki 4.

﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ﴾ eğer her ikiniz Allaha tevbe ederseniz - ki Hazreti Ömer hadisinde

bu ikisinin Aişe ve Hafsa olduğu geçmişti ﴿فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ Çünkü kalbleriniz ısga

etmiştir. - Ya'ni kalblerinizde tevbeyi mucib bir kusur bir meyloldu: bir sirr söylenmekle gönlünüz de o cihete

temayül edip birbirinize uyararak Resulullah'a karşı ihlâs vazifesinde kusur ettiniz, binaenaleyh tevbe

ederseniz kalbleriniz edilen nasihatı dinlemiş yünetine gelmiş olur.

SAGAT, aslı (sagavet) olub bir cihete meyil demek olan « صغو » masdarından fi'li mazi müfred

müennestir. Muzarî « تصغى » gelir. « وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ » söz dinlemek veya dikkat edip kulak

vermek, imalei gûş etmek demek olan ısga da bundan muştaktır. Buharîde: «

صَعَوْتُ وَأَصْغَيْتُ مَلْتُ، وَلِتَصْغَىٰ لِتَمِيلَ

tefsir « مَالَتْ قُلُوبُكُمْ » diyedir. Müfessirîn « فَقَدْ » de « قَدْ » kelimesinden dolayı bu cümleyi

doğrudan doğru « أَنْ تَتُوبَا » şartının cezası yapmayıp fai ta'liliyye olarak ceza makamına kaim illet

olduğunu söylemişlerdir. Ma'lûmki meyil denilince haktan meyil tebadür eder, bu tevbevi mucibdir. Na

haktan hakka meyil de tevbenin lâzımı ve nasîhate ısga demektir. Bu suretle iki cihete de işaret edilmiş

olmak için « هَالَتْ » denilmeyip « فَقَدْ صَعَتْ » diye illet, ceza makamına ikame olunmuştur.

Sonra « قُلُوبُكُمْ » izafeti de şayanı dikkattir « قَلْبَاكُمْ » denilmeyip kulub, cem'i tesniyeye

muzaf kılınmıştır. Halbuki iki kişinin ikiden ziyade kalbi olmaz. Mufessirler bunun maksad

zâhir

Sh:»5118

olduğu yerde iki tesniye bir yere getirilmemek nüktesiyle böyle cemi' veya müfred sıgasiyle isti'mâl

olduğunu söylüyorlar.

Maamafih biz bundan diğer bir nükte anlamak istiyoruz. Murad yalnız şahsan iki zevcenin değil, ezvaci

Peygamber'inin iki zümre halinde toplandıklarına işaretle iki zümrenin hepsinin de kalblerine tenbih

olmalıdır. Çünkü Peygamberin zevcelerinin böyle iki zümre halinde tezahür ettikleri ve Aişe ile Hafsa bir

taraf, Zeyneble diğerleri de bir taraf olduğu rivayet de olunmuştur. Ve ihtimalki bu kerre hep birlikte olarak

arzettikleri dileklerinde Aişe ile Hafsa önde bulunmuş olduklarından dolayı diğerlerinin onlar etrafında

toplanmış bulduklarına ve hepsinin tahrîmi bundan neş'et ettiğine işaret edilmiştir. Bundan sonraki

âyette hitabın « **اِنْ طَلَّقَكُنَّ** » diye mecmuuna tevcih olunmuş bulunması da bize bu fikri telkiyn

etmektedir. Şu halde Hazreti Ömerin beyanatında Aişe ve Hafsa demiş olması bunların önde bulunmuş

olmalarından dolayı olsa gerektir.

﴿ **وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ** ﴾ Ve eğer Peygambere karşı ikiniz veya her iki taraf tezahür edecek

olursanız - « **تَظَاهَرَا** », aslı « **تَتَظَاهَرَا** » dır. Böyle ta tekerrür eden sıygalarda muzareat tasının

hazfı kıyasîdir. Tezahür, birbirine arka verip yardımlaşmaktır. « **عَلَى** » ile sılalandığı zaman da diğer

birine karşı tesanüd edip yardımlaşarak üstün olmağa çalışmak ma'nasını ifade eder. Burada teavün

ma'nasiyle tefsir edilmiş olmakla beraber « عَلَيْهِ » bunun Peygambere karşı birbiriyle bir teavün ve tesanüd demek olduğunu gösterir. « وَأَنْ تَظَاهَرَا » denilmekle bu tezahürün bilfiil yapılmış olduğu ifade edilmiş olmaz. Çünkü farz vukuu istilzam etmez. Ancak tekabül karfinesi tevbe teklifini iyacabeden meylin böyle bir tezahürü andırdığını ve bu sebeble büyük bir tehdide müstehikk olduklarını iş'ar eyler, onun

Sh:»5119

için Peygambere karşı öyle bir tezahür yapacak olanların kendilerini pek büyük bir muhataraya atmış olacaklarından dolayı sakınmaları lüzumu anlatılmak üzere yine cezanın illeti, ceza makamına ikame olunarak Peygamberin hakk-u salâhiyeti, maddî ve ma'nevî her kuvveti cami' bulunan şanı bülendi

maddiyetten ziyade ma'neviyyetinin büyüklüğü şöyle tefhîm olunuyor. ﴿فَإِنَّ اللَّهَ﴾ hiç şübhesiz

haberiniz olsun ki: Allah ﴿هُوَ﴾ o Allah ﴿مَوْلِيَهُ﴾ o Peygamberin mevlâsı, yardımcısıdır. - Ya'ni

hak onun ve her şeyden evvel onun sahibi ve yardımcısı o alîm ve hakîm ve habîr olan Allah zülcelâldir.

﴿وَجِبْرِيلُ﴾ hem de Cibril - ruhulemîn olan ve Peygambere vahiy getiren o ma'nevî ve ruhanî

kuvvet de onun yardımcısıdır. ﴿وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ve mü'minlerin salihî - o iki zevcenin

pederleri Ebu Bekir ve Ömerden her biri ve ale'lumum mü'minlerin salih olan her ferdi onun yardımcısıdır.

Burada salih lâfzı bütün salihler cinsini iş'ar etmekle beraber müfred getirilmiş, iki kadının tezahürüne karşı

«صَالِحُوا الْمُؤْمِنِينَ» veya «صَلِحَاءُ الْمُؤْمِنِينَ» diye maddî kuvveti teksir ile

cem'iyet halinde mukabele reva görülmemiş, iki zevceden her birine nazaran izafette ahd ile en

güvenebilecekleri babalarına, ya'ni Aişeye nazaran Ebu Bekre, Hafsaye nazaran Ömere işaret olmak

üzere «صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» buyurulmuştur. Yukarıda müslimin ıkrime hadîsinde geçtiği vechile

Hazreti Ömer «ben ve Ebu Bekir» demiş olduğu ve bu ikisi Hazreti Peygamberin vezîri halinde

buldukları cihetle mü'minlerin salihleri cinsinden evvelemerde bu iki zattan her birinin ferden

kıymetleriyle Peygambere sevgi ve hizmet hususundaki salâh ve sadakatlerine işaret için Cibrilin akıbında

«صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ»

Sh:»5120

denilmiş olduğunu müfessirinin çoğu beyan eylemişlerdir. Bundan başka bu ifradda iki nükte daha vardır:

birisi: mü'minlerin sulehasından her ferdin Peygambere nusret hususunda cem'iyet bulunup

bulunmadığını gözetmeksizin Cibrîl gibi tek başına koşacağını ifade eyler. Netekim eshabı kiram gerek

münferiden ve gerek müctemian Peygamberin emr-ü hizmetine kemali sadakatle koşarlardı. İkincisi «

«صَالِحُوا الْمُؤْمِنِينَ» terkinin yazîde değilse bile telâffuzda «صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ»

cem'inden farkı olmadığı cihetle kıra'et halinde bundan hem ferd hem cemaat ma'nası ihtimal üzere

anlaşılır. Bu suretle salih ferdlerin bir cemaat mesabesinde olduğuna ve sair mü'minlerin ferden değilse de

cemaat halinde onların arkasından gideceklerine delâlet eyler. Bu haysiyyetle bunu ma'hud, gayri ma'hud

alelumum salih ferdlere cinsi diye anlamak doğrudur. Bu kadar da değil

﴿وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ﴾ onun arkasından - ya'ni Allahın ve Cibrilin ve mü'minlerin

salihinin sevgi ile yardımından sonra bütün Melekler de ﴿ظَهَرَ﴾ zahîrdir. - İşte Peygamber böyle

bütün ma'nevî ve maddî kuvvetlerin sevgi ve yardımına mahzerdir. O halde ona karşı tezahürde

bulunmanın nasıl bir felâkete müncerr olabileceğini düşünmeli ve bütün mü'mîn ve mü'mineler korunup

sakinmalıdırlar. Böyle bir kudret karşısında bir kaç kadının tezahür de bulunmasının ne hükmü olur?

5. ﴿عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَنَّ﴾ - Görülüyorki burada hitab, tesniye değil, cem'i müennes

zamiriyle zevcelerin hepsine teşmil edilmiştir. Ve Peygamber onlara talak vermemiştir. Onların

hoşnudluğunu gözettiği için kendini, kendine Allahın halâl kıldığı talaktan da men'eylemiştir. Ve böyle

yapması onları boşarsa hayırlı kadınlar bulamayacağı gibi bir mülâhazadan nâşi

değildir.

Sh:»5121

Gerektir ki onun rabbi olan Allah, şayed o, onları boşarsa

﴿أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُمْ﴾ sizin yerinize ona sizlerden daha hayırlı

zevceler verir. - Tefsirler burada şöyle bir suâl hatıra gelebileceğini söylerler: Peygamberin zevceleri

ümmehatı mü'minîn ünvanını hâizdirler. Yeryüzünde onların bedeli olabilecek onlardan daha hayırlı

kadınlar nasıl tesavvur olunabilir? Bu suâlin cevabı da şu olduğunu beyan ederler: onların o imtiyazları,

Peygamberin sevgili, itaatli zevcesi olmaları haysiyetiyledir. Eğer eza ve isyan ederler de Peygamber

onları boşayacak olursa o vakit o sıfatları kalmaz o vakit onların yerine gelecek ve ona her hususta itaat ile

riza ve mahabbetine nâil olacak olan kadınlar onlardan hayırlı olmuş olurlar. Netekim bu sıfatlara işaret için

buyuruluyor ki

﴿مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ
وَآبِكَارَاتٍ﴾ müslimeler, mü'mineler, kaniteler, tâibeler, âbideler, sâihalar, gerek seyyibeler ve gerek

bâkirler - bu vasıflar, « أَزْوَاجًا » e sıfat olup zevcelerde bulunması matlûb olan ahlâk ve ahvali

gösterirler. « مِنْكِن » den hal olarak da mülâhaza edildiği surette doğrudan doğruya Peygamberin

zevcelerinin hallerini ifade eder. Bu nükteye mebnî « مِنْكِن » den te'hîr olunmuştur.

İlk vasfı islâm, şirkten ve ahlâkı şirkten sâlim olarak Allahın birliğine ve Resulünün hakkıyyetine ıkrar verip Allahın emrine ve Peygamberin kavline inkiyad ve teslimiyet, ikincisi iman, diliyle ıkrar ettiği gibi kalbiyle de tasdik ederek içi dışı müsliman olmak. Üçüncüsü, kanıt: kunut, can-u gönülden itaatte kaim olmak. Dördüncüsü tâibât, tevbekârlık, en küçük bile olsa kusur ve günâhtan daima tevbe ve ihtiraz üzere bulunmak. Beşincisi, âbidât, gerek feraız ve gerek nevafil ibadata devam. Altıncısı

Sh:»5122

sâihât, Dünya hayatı bir yolculuk bilip meişette bir yolcu gibi bulduğuna kanaat ederek sıyam ve perhizkârlığı ahlâk edininip daima ilerisini akıbet ve encamı, Allahın sevab ve ıkabını mülâhaza etmek.

Siyahatten müştakk olan bu kelime hakkında üç kavil vardır: ba'zıları «

« لَا سِيَاحَةَ إِلَّا الْهَجْرَةَ » mazmununca muhacirât demişler, ba'zıları da tâate müteallık her

işe koşar, Peygamberin git dediği yere gider hacca, cihada, sefere gidelim dese dahi gider ma'hâsını

vermişler. Ekser müfessirîn ise Resulullahdan dahi rivayet olunduğu cihetle bu gibi mevaki'de siyahat

«savmden kinaye» olduğunu ve çünkü saimin hali aızığı yanında olıyan ve bulduğu yerde yemek

yiyeabilen seyyahın haline benzediğini söylemişlerdir ki bizim izzah ettiğimiz meâl de buna raci'dir. Sûrei

tevbede «التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ» âyetinin tefsirine bak.

Yedincisi seyyibât ve ebkâr, bu iki vasıf obirleri gibi ictimâ' etmeyip mütekabil bulunduğundan evvelkiler

atıfsız getirilmiş olduğu halde bu ikisi bir «vav» ile fasl olunmuştur. Ba'zıları da bu «vav» a vavi semaniye

demışlerdir ki yedi ile sekizin arasına gelir. Resulullahın zevcelerinde de bkr olarak aldığı yalnız Hazreti

Aişe olup diğerlerini seyyibe oldukları halde tezevvüc ettiği de ma'lûmdur.

Ezvacı tahirâta bu vechile nasîhat olunduktan sonra umum mü'minlere hitaben de buyuruluyor ki:

6. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ ey o

bütün iyman edenler! Kendilerinizi ve ehillerinizi ateşten koruyun - Cehennem ateşine süküklenmelerine

sebeb olacak fitne ve isyandan koruyarak Allahın emirlerine, tâate sevk edin. Çünkü aile sahibi kendinden

mes'ul olduğu gibi ailesinden de mes'uldür. «

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ» kezalik «

كُلُّكُمْ خَيْرٌكُمْ خَيْرٌكُمْ لِأَهْلِهِ» hadîsi şerifleri ma'lûmdur. Ebu Hayyanın kayd ettiği vechile Hazreti

Ömer, ya Resulallah! Nefislerimizi vikaye ederiz, fakat ehillerimizi nasıl vikaye edebiliriz?

Demişti,

Sh:»5123

Resulullah şöyle buyurdu: Allahın sizi nehyettiği şeylerden onları nehyedersiniz ve Allahın size emrettiği

şeyleri onlara emreylersiniz, işte o, onları vikaye olur. Keşşaf'ta da şu hadîsleri kayd eylemiştir: «Allah o

kimseye rahmet buyura ki ey ehlîm: ailem! Namazınıza, orucunuza, zekâtınıza, miskînimize, yetîminize,

komşularınıza dikkat edin bakın dir, ola ki Allah tealâ onları onunla beraber Cennette cem'eder.». Evlâd,

ehilde dahildir. Ba'zıları da enfüste dahil demişlerdir. Çünkü evlâd atadan cüzdür.

O Cehennem ateşi öyle bir ateştir ki ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ yakacağı o

insanlar ve o taşlardır. Sûrei Bakare de «

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ
﴿عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ﴾ o ateşin üzerine
﴿وَالْحِجَارَةُ﴾ âyetine bak.

me'mur galîz galîz, çetin çetin Melekler vardır. - Ki bunlara zebanî denilir. Bunların gılatları ve şiddetleri

ehli Cehenneme karşıdır. Çünkü Allah onlara öyle emretmiştir. Bütün Melâikenin vasfı da

﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ dur. Onlar da

Allahın emrine isyan ve muhalefet olmaz, kendilerine her ne emr olunursa onu icra ederler. Bu inzardan

sonra kâfirlere hitaben de şöyle buyuruluyor:

7. ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ﴾ ey o küfredenler bu

gün itizara kalkışmayın - ya'ni Âhırette o Cehennem ateşine atılacakları gün kâfirlere böyle denecektir.

Çünkü o gün itizarın hiç bir fâidesi olmayacaktır. Onun için Dünyada iken küfürden ve itizar edilmek

mecburiyyetinde kalınacak kötülüklerden sakınmak lâzım gelir.

﴿إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ o gün ancak Dünyada yaptıklarınızın

cezasını

Sh:»5124

çekeceksiniz. - Bu âyet, tahrîm vak'ası hakkında kâfirler tarafından mu'tad olduğu vechile Peygamberi ve

mü'minleri rencide edecek ba'zı lâkırdılar edildiğini veya ba'zı harekâta bulunulduğunu iş'ar eder.

Herkes ameline göre mücazat edileceği için bundan sonra da mü'minleri tevbei nasuh ile tehzib ve

tekemmüle terhib ve Peygamberi kâfirlere ve münafıklara karşı teşvik siyakında buyuruluyor ki:

﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا
عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا
نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَاوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ
وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ
فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ
مَعَ الدَّٰخِلِينَ ﴿١١﴾

﴿١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٢﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا إِتْقَانًا ﴿١٣﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iman edenler! Allaha öyle tevbe edin ki nasuh (gayet ciddî, müessir, öğütçü) bir tevbe olsun,

gerek ki rabbınız sizden kabahatlerinizi keffaretle örter de sizleri altından ırmaklar akar Cennetlere koyar, 8

o gün ki Allah Peygamberini ve onun marifetinde iman edenleri utandırmıyacak, nûrları önlerinde ve

sağlarında koşacak, şöyle diyecekler: ya rabbenâ! Bizlere nûrumuzu tamamla ve bizleri mağfiretinle

yarlığa, şübhesiz ki sen her şey'e kadîrsin 9 Ey o Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara mücahede et ve

onlara karşı kalın bulun, onların varacakları yer Cehennemdir, ona gidiş de ne fena gidiştir, Allah

küfredenlere Nuhun karisiyle Lûtun karısını bir mesel yaptı, o iki kadın kullarımızdan birer salih kulun tahti

ismetinde idiler de onlara hıyanet ettiler, onun için o iki salih kul da onları Allahın azâbından zerrece kurtaramadılar, o iki kadının ikisine de denildi ki: girin ateşe girenlerle beraber 10 Allah, iman edenlere de Firavnin hatununu bir mesel yaptı: o vakit o hatun demişti ki: ya rabbi! Nezdi ülûhiyyetinde benim için Cennetle bir ev yap ve beni Firavinden

Sh:»5126

ve onun amelinden kurtar, beni o zalimler kavmindan necate çıkar 11 Bir de Imranın kızı Meryemi ki ırzını pek sağlam korudu, fakat biz ona ruhumuzdan nefh ettik, hem rabbının kelimâtını ve kitablarını tasdik

etmişti, hem «قَانَتِينَ» den idi 12

8. ﴿تَوْبَةً نَّصُوحًا﴾ Tevbei nasuh: nasuh bir tevbe - tevbe, makamati iymaniyyenin evveli,

hak yolculuğunun mebdei, vuslet kapısının anahtarıdır. Yukarılarda da geçtiği üzere lügatte rücu' etmek

demek olan tevbe, şer'an de kabahatten kabahat olduğu için nedamet ederek vaz geçmektir. Vicdanında o

çirkinliğinden dolayı değil de bedenine, veya malına veya haysiyetine bir zarar gibi herhangi bir korku veya ümid sebebiyle vaz geçmek, geçenlere tevbe değildir. Tevbe yaptığı kabahatin bir menfeatini bile görse onun haddi zatında çirkinliğini duyup tiksinererek vaz geçmektir. Burada tevbenin sıfatı olan nasuh ise gafur vezninde mübalega sıygası olup nush, nasahat, nasihat maddesindedir. Bu madde Kamus sahibinin de Besairde beyan ettiği vechile esasen iki ma'naya mevzu'dur. Birisi halıslık ve saflık ma'nasıdır. Netekim mumu alınmış halıs bala «عَسَلٌ نَّاصِحٌ» denilir. Bu ma'naca nasuh çok halıs ve temiz demek olur. Birisi de söküğü dikmek, yırtığı yamamak suretiyle onarıp düzeltmek ma'nasıdır. Netekim elbisenin dikişine «nesahatüssevb» denilir. Bu ma'naca nasuh, çok ıslâh edici, hiç bir gedik bırakmıyacak vechile eksiklikleri düzeltip iyi onarıcı demek olur. Bu iki ma'nanın mecmuundan me'huz olarak da nush, hüsni niyyet ve hulûsıkalb ile hayırhahlık ederek eksiklikleri düzeltip ıslâh edecek öğüt vermek, va'zetmek, nasihat eylemek ma'nasına gelir ki nasihat o verilen öğüdün ismidir. Bu ma'naca da nasuh, çok iyi nasihat edici demek olur. Evvelki ikisinde nasuh, tevbenin doğrudan

Sh:»5127

doğru sıfatı olarak halıs, ciddî, temiz bir tevbe veya insanın dînini, ahlâkını çok ıslâh edecek müessir bir

tevbe demektir. Üçüncü ma'naca ise nasuh hakikatte tevbe eden kimsenin vasfı olup tevbeye mecazi aklı suretiyle isnad edilmiş olur. Ya'ni bir tevbe ki onunla tevbe eden kimse evvelâ kendi nefesine, sonra da dolayısıyla diğerleri ne çok iyi nasihat verip düzeltmiş olacağından nefsin hakkıyla düzelmesine sebep olan o tevbesine izafet terkibi ile çok iyi nasihatcının tevbesi ma'nasına tevbei nasuh demek doğru olacağı gibi tavsif terkibiyle çok iyi nasihat edici nasuh tevbe ma'nasına tevbei nasuh demek de daha belig olarak doğrudur. Bu tevbe nasıl olur? Kabahatlerden başka bir sebeble değil, mahza çirkinlikleri ya'ni Allahın rızasına muhalif bir kabahat oldukları için vicdanında nedamet ederek ve irtikâbindan şiddetli gam duyarak ve bir daha bir çirkinlik yapmamağa azmeyliyerek vaz geçmek ve nefsini buna alıştırıp hiç bir sebep ve mania, karşısında dönmemeğe karar vermekle olur. İbni Merduyenin rivayet eylediği bir hadîsi şerifte: Muaz ibni Cebel radiyallahü anh, Yaresulallah! Dedi, tevbei nasuh nedir? Buyurduki: kul yapmış olduğu günaha öyle nedamet etmek ve Allaha öyle arzı i'tizar, sonra da öyle dönmemektir südün memeye dönmediği gibi, Hazretî Ali radiyallahü anhten mervîdirki: a'rabînin birini «

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ» derken işitmiş, ya haza demişti: tevbeye dil

çabukluğu yalancılar tevbesidir. O halde tevbe nedir? Deyince de demiştirki: onu altı şey cemetmiştir: geçmiş günahlara nedamet, feraizi iade, mezalimi redd, hasımlarla halâllaşmak ve bir daha dönmemeğe azmetmek, nefsi ma'siyette büyüttüğün gibi Allaha tâatte eritmek ve ona maasînin tadını tattırdığın gibi

tâatın da acısını tattırmaktır. Tevbenin kabulü mes'elesi hakkında sûrei Nisâda geçen «

﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ﴾ . ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ
السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْعَن
«وَالَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾

Sh:»5128

âyetlerine bak. Gereği gibi yapılan tevbenin kabulü vaid buyurulmuş olduğuna dair hayli âyât ve ehadîs

vardır ki şu da o cümledendir. ﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾

gerekki rabbınız sizden kabahatlerinizi örter ilh. - Zira Kur'anda «عَسَىٰ» vaid ve itma' ifade eder.

Maamafih bunda dikkat olunacak bir kaç nokta vardır:

BİRİSİ, bunun haddi zatında Allah tealâ üzerine aklen vacib olmayıp nihayet bir va'di ilâhî muktezası

olmasıdır. Tevbei nasuh hakkında böyle olunca onun madununda olan tevbeler hakkında da bundan daha

ileri bir va'di ilâhî olmayacağı da derkârdır. Şu halde «إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ» deki «

عَلَى» den anlaşılabilir olan vücub da nihayet fevrî olarak yapılan tevbei nasuh ma'hasında bir vaid

ve teahhüd muktezasından başka bir vücut olmamak lâzım gelir.

İKİNCİSİ, mağfiret ve sevab ile hüsni kabul ümidini besliyerek tevbe etmek tevbenin halis ve nasuh olmasına mani' değil belki şevk ve müeyyid olduğu anlaşılır. Kabahati, seyyiâti kabahat olduğu, çirkin bulunduğu için nedamet edip terk etmek hem yalnız kendi nazarında değil, haddi zatında hak tealânın indinde çirkin olduğu için terk etmek, onun rızasına tevfikı hareketle mazıy olan seyyiâtın dahi yapılmamış gibi örtülmesini ve bu suretle tam bir ma'sum gibi rizaya irmesini istemekten başka bir şey değildir.

Maamafih ÜÇÜNCÜSÜ, burada az çok ihtimal ifade etmekten hali de olmıyan « عَسَى » bir de şunu ifade ederki: tevbe ile gûnahın örtülmesi hiç işlenmemiş gibi ilmi ilâhîden silinmesi demek olmıyacağı cihetle onun her hususta tam bir ma'suma müsavı olması lâzım gelecek derecede örtülmesi ma'nasına umumî bir vaid ve teahhüd anlaşılmasın, kabahat mademki yapılmış o yapılmıştır. İlmi ilâhîden silinmesine imkân ve ihtimal yoktur. Ancak

tevbei nasuh ile, hasanât ve keffaret ile örtülür, başışlanır cezası afvolunur. Mazisi hisab defterinden silinir,

hattâ ondan sonra hale göre tam bir ma'sum gibi muamele edilir. Fakat haddi zatında ma'sum olmadığı

cihetle o derece yükseltilmesi hususunda te'minât verilmez, bununla beraber ümid de kestirilmez, çünkü

Allah her şey'e kadîrdir. ﴿نُورَهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ﴾ - Sûrei

Hadîdde «يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ» âyetine bak -

﴿يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا﴾ bununla Münafıkların halinden

ihtiraz ile iymanda devam ve tarakkı talep olunuyor. Rivayet olduğuna göre bunu Münafıkların nuru

sönüverdiği zaman Mü'minler hazer ederek söyleyeceklerdir.

9.

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾ .

Bu âyet de bâlâda beyan edildiği üzere tahrîm vak'ası sırasında Peygamber şöyle şöyle kadınlarını

boşamış, gassanîler Medineye hücum için hazırlanıyorlarmış gibi şayialar çıkararak, eracıf neşrederek

zihinleri dırmalayıp fesad çıkarmağa çalışan kâfirlerin, münafıkların halleriyle alâkadar ve sûrei Ahzabda

geçen «

لَعْنٌ لِّمَن يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ

«فِي الْمَدِينَةِ لَنْغُرِيَنَّكَ» âyetinin mazmuniyle mütenazırdır. Bunun bir nazîri de sûrei tevbede

geçmiştir. Kâfirlere karşı mücahede ve kalınlık «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»

mazmunu üzere hazırlıkla Münafıklara karşı mücahede de ihtar ve ihticac ile tebligât, ikamei hudud ve

sırasına göre sirlere ni ifşa ve her ikisinde de teyakküz, basîret ve metanetle olur. 10.

﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ - bu gibi mevki'lerde darbı mesel garib bir

haleti misal olarak irad edip garabette ona benziyen diğeri bir haleti tanıtmaktır. Ya'ni Allah ona

küfredenlerin hal ve meallerine şayanı dikkat acib ve garib bir misal olarak şunların hal ve meallerini irad

buyurmuştur: ﴿امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ﴾

Sh:»5130

ki Nuhun karısı ve Lûtun karısı - birinin adı Vâile, birinin adı Vâhile veya Vâlihe denilmiş. Bunlar ne oldu

bilirmisiniz? ﴿كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ﴾ kullarımızdan iki

salih kulun salâhı tahtinde idiler - her biri Allahın halis kulları içinden salâh ile temayüz etmiş birer şanlı

Peygamberin, biri Nuh aleyhisselâmın biri de Lût aleyhisselâmın tahtı nikâh ve ismetinde zevcesi ve bu

sayede Dünya ve Âhret hayr-ü saadetini kazanabilecek bir mevki'de idiler ﴿فَخَانَتَاهُمَا﴾ öyle

iken onlara hıyanet ettiler - nankörlükle küfredip onlara inanmadılar. Nuhun karısı ona mecnun demiş, nemmamlık etmiş, sirr olarak talâkki ettiği vahiy haberlerini Müşriklere duyurmuştu. Lûtun karısı da öyle münafıklık ediyor, evinde duyduğunu kavmına iriştiriyordu. Lûtun gizli gelen müsafirlerini haber vermişti. Bu babdaki rivayetlerin hülâsası budur. Saıyd ibni Cubeyr Nuhun karısı ne yaptığını bilmiyorum, Lûtun karısı müsafirlerini haber veriyordu demiştir. Râgıb derki: hıyanet ile nıfak birdir. Ancak hıyanet ahd-ü emanet i'tibariyle söylenir, nıfak da dîn i'tibariyle söylenir, sonra da bunlar tedahul ederler. Şu halde hıyanet gizlice ahd-i bozarak hakka muhalefet etmektirki bunun nekızı emanettir **اه**. Bu âyetteki hıyanet de bu ma'nayadır. Her hıyaneti yaptılar demek değil, münafıklık ederek bir emanete hıyanet eylediler demektir.

Burada döşeklerine hıyanet, ya'ni fucur ve zina ma'nası murad edilmek câiz olamayacağı bütün tefsirlerde

beyan olunmuştur. « **مازنت امرأة نبي قط** = hiç bir Peygamberin karısı zina etmemiştir»

diye bir hadîs varid olmuştur. « **وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا الْأَزَانِ أَوْ مُشْرِكًا** »

âyetinden de bu ma'na mütebadir olur. Hem zina yalnız salihler nazarında değil, herkes nazarında leke ve

tab'an menfurdur. Enbiya' ise menfur olan ahvalden müberradırlar. Fakat bir

Peygambere

karşı en küçük bir hıyanet de küfürdür. Hakki inkârdır. Velew bir söz olsun emanete hıyanetin her türlü de

hıyanettir. Gerek Nuh aleyhisselâmın gerek Lût aleyhisselâmın tahti nikâhındaki karıları da iffetsizlik etmiş

değil, lâkin onlara zevce olmak şerefine ıktıza ettiği iman ve tâate, salâh-u istikamete sahip olamamış,

nâil oldukları ni'metin kadrini takdir etmiyerek küfr-ü küfrana meyletmiş, hayr u salâha çalışan zevcelerinin

muvaffakiyyetlerini teshîle çalışacak yerde onlara eza ve hak düşmanlarının fesadlarına yardım edecek

gizli ihbarât ile fitneyi tahrik etmek suretiyle emanete hıyanet ederek Allahın gadabına gitmişler

﴿فَلَمْ يَغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا﴾ onun için iki salih kul olan o iki Peygamber

onları, o karılarını, Allahın azâbından kurtaramadılar. - O karıları kocalarının salâhı, Peygamberliği ve

kurtarmak için himmetleri zerrece fâide vermedi, Nuh gemisine alamadı «

﴿وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ﴾ buyruldu, Lût da karyesinden çıkaramadı «

﴿وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ﴾ ve o iki

kariya şöyle denildi: girin ateşe girenlerle beraber - ikisi de helâk olan kâfirlerle beraber Cehenneme

gittiler. Demekki yalnız kocalarının salâhı, Allah indindeki büyük derecesi, Peygamberliği bile küfreden

karılarını Allahın azâbından, o çetin Meleklerin me'mur oldukları Cehennem ateşinden kurtaramaz. İşte bu,

bütün kâfirler için mesel olmuş bir misaldir. Peygamberler hernekadar küfredenleri, islâh etmek, kurtarmak

isteseler de iymana gelmiyen, küfr-ü hıyanete tevbe etmiyenleri karıları bile olsa Alahın azâbından kurtaramazlar. Herkes kendi ameline göre cezasını bulur. Onun için gerek Peygamberin zevceleri ve gerek sair salihlerin zevceleri, bütün kadınlar kocalarının ve yakınlarının salâhıne, Allah indindeki makamına mağrur olmayıp Allahdan korkmalı ve kendileri salâha çalışmalıdır.

Sh:»5132

11. ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾ Allah iman edenler için de - şu iki

kadını mesel yapmıştır. Birisi ﴿امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ﴾ Fir'avnin hatunu - ki Müzahimin kızı Asiyedir.

Ba'zıları Hazreti Musanın ammesi, ya'ni halası denildiğini de söylemişlerdir. Hazreti Musâ Fir'avne karşı

asasını salıverdiği zaman iman etmiş, Fir'avn de onu imanından dolayı şiddetli azâba çekmişti. Ebu

Hüreyreden mervîy olduğuna göre güneşe karşı dört çivi ile çivileyip üzerine koca bir kaya bıraktırırvermişti

﴿اذْ قَالَتْ﴾ o vakit o hatun demişti ki

﴿رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ﴾ yarab! Nezdi ülûhiyyetinde benim için

Cennette bir evyap - ruhunun Allah yolunda iman ile şehid olarak kabzolunup bu sebeble Allah indinde

kurbı rahmete nâil olmasını ve Arşı rahmana en yakın bulunan Sidrei müntehanın yanında

Cennetülma'vâda kendisine ebedî bir âramgâh inşa edilmesini istemiş ﴿و﴾ demişti ki: bu suretle

﴿نَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ﴾ beni hem Fir'avnden ve amelinden kurtar - hem onun

habîs nefsinden ve hem kötü amelinden: şirk ile, zulm ile icra etmekte bulunduğu hukmünden,

tesallûtundan halâs et ﴿وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ hem de beni o zalimler

kavmindan - zulümde Fir'avne tabi' olup Ali Fir'avn unvanını takınmış olan kıpîlilerden kurtarıp ebedî necata

çıkart. - Böyle deyince rivayet olunduğu üzere ona derhal Cenneteki makamı keşf ile gösterilmiş ve hiç bir

azâb duymaksızın ruhu nezi' olunmuş üstüne bırakılan kaya ruhsuz kalan cesedinin üstüne düşmüştür. Bu

da Sahib «يس» gibi doğrudan doğru Cennetlik olarak rahmet-ü rıdvana kavuşmuştur. Evet öbürleri de

Dünyadan gitmiş bu da gitmiştir. Fakat arada ne büyük fark vardır. Onlar kavımlarını Cennete götürmek

istiyen

Sh:»5133

iki Peygamberin elinde hayır ve salâh içinde Cennete götürülecek halde iken küfürleri yüzünden canları

Cehenneme, ateşe gittiler. Bu ise kavımlarını ateşe sürükleyenlerin başı ve şirk-ü zulmün en büyük timsali

bulunan Fir'avnın elinde ateşe sürüklenmek istenirken iymanı ve hakka ihlâsı yüzünden Cennetin en

yüksek makamına, kur-bı rahmana uçmuştur. Demekki herkes kendi amelinden mes'ul olduğu için kötü

kocaların eline düşmüş bulunan yüksek kadınlar her tehlikeye rağmen fenalıktan sakınarak Allaha karşı

iyman ve ihlâslarını muhafaza ettikleri surette kocalarının fenalığından mes'ul olmazlar. Allah onları akıbet

kurtarır. Hem yalnız evli olanları değil 12. ﴿وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ﴾ bir de İmranın kızı

Meryemi -dahi Allah iyman edenler için bir mesel yapmıştır. ﴿الَّتِي﴾ O kız ki

﴿أَحْصَتْ فَرْجَهَا﴾ ırzını sağlam korumuştur - iffetini iyi muhafaza etmiş, yakasını, eteğini

kal'a gibi muhkem tutup kimseye açmamıştı. Hattâ sûrei Meryemde geçtiği üzere ruh kendisine temessül

ediverdiği vakit bil « اِنِّيْ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ » = Ben senden Rahmana sığınırım» diye

korunmuştu. «

يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا، يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ
﴿اَمْرًا سَوِيًّا وَمَا كَانَتْ اُمُّكَ بَغِيًّا﴾ diye iftira ve kazf etmek isteyenlerin zu'mettikleri

gibi tühmetli değil, eteği sağlam temiz bir kızdı. ﴿فَنَفَخْنَا فِيْهِ﴾ fakat biz ona ruhumuzdan nefis

eylemiştik - bir ceseden değil, doğrudan doğru ruhtan, ya'ni «kün» emriyle yaratılmış yüksek ve temiz bir

mebdei hayat ve kuvvet olmak hasebiyle zati ülühiyyete izafetle müşerref kılınmış bir emri rabbolan

mukaddes ruhtan, Cibrilden bir kelime üfürülür gibi ona İsâ min tarafillah nefholunmuştu. Bize bu âyetin

mazmunu şu fikri telkin etti. Demekki bir erkeğin sulbünde nutfe hüceyresi, bir kadının rahiminde

yumurtacık hüceyresi nasıl yaratılıyorsa bakir Meryemin

Sh:»5134

rahiminde ikisi de öyle bir emri rabbanî ile yaratılmıştı demek Meryem o nefih lâhzasında hem dişi hem

erkek hasletini câmi' fevk'alâde bir istifa halinde bulunmuş «

وَطَهَّرَكَ وَاصْطَفَيْكَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ» buyurulduğu üzere âlemin

kadınlarında görülmemiş bir mazheriyyetle mümtaz kılınarak haricî bir telkiha muhtac olmaksızın kendine

temessül eden bir ruhun nefhinden hâmil oluvermişti. Bu âyette Meryemin hem müennes hem müzekker

vasfında tasvir olunması bize bu ma'nayı ifham eden bir karîne gibi görünmüştür. Bu âyetin sûrei Enbiyada

geçen nazîrinde «

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا
وَإِبْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ» buyurulmuştu. Oradaki zamirlerin hepsi müennes olduğundan «

فِيهَا» zamiri de müennesi semai olan ferce ircaı muhtemil olmakla beraber diğer zamirlerden tefkiki

lâzım gelmemek için Meryemin kendisine irca' olunmuştu. Halbuki burada müzekker zamiriyle «فِيهِ»

buyurulmuş, bu suretle diğer zamirlerden tefrik edilmiş olmakla bunun mercii bittabi' câlibi dikkat

bulunuyor. Zâhiri ferce raci' olarak ötedeki « فَيَهَا » yı da bir tefsir olmasıdır. Evvelcede sözü geçtiği

vechile (ف . ر . ج) maddesi esasî lûgatte açmak ve ayırmak ma'nasına mevzu' olmakla (ferc)

kelimesi masdar olduğu zaman gam ve gussayı açmak ma'nasına geldiği gibi ism olduğu zamanda şakk

ve fūrce gibi iki şey arasındaki açıklık ma'nasına olarak yaka paça gibi herhangi bir yarığa, yırtığa, çatlağa,

aralığa ıtlak olunur. Ve açıklık mefhumıyla bilhassa insanın bacakları arası demek olan apış arası

ma'nasında hakikattir. Sonra bununla gerek erkek ve gerek dişinin avret mahalli olan uzvundan kinâyeye

yapılır. Ve bu kinaye dişininkinde mefhumı aslîsiyle müterafik olduğundan dolayı daha ziyade şayi' olarak

sarih gibi olmuştur. İnsanın çift a'zalarının isimleri Arabcada müennesi semaî olduğundan bu kelime de

uzuv ma'nasına olduğu zamaz, ayn, uzn, yed, ricl gibi te'nisi vacib olup müennes zamiri gönderilir.

Diğerlerinde ise

Sh:»5135

fūrce veya şakk ma'naları mülahazasıyla te'nisi de, tezkiri de câizdir. Kur'anın ebedi nezaheti bu bilgi

lâfızları hep kinaye olarak iyrad eder. İşte yukarıda « فَنَفَّخْنَا فِيهَا », burada « فَنَفَّخْنَا فِيهِ »

diye bir müennes bir de müzekker olarak ifade edilmesi iki zamirin de mercii ferc olduğunu tefsir ettiği gibi

bundan murad sarîh olan uzuv değil, kinaye veya diğer bir ma'na olduğu da anlatılmış demektir. Onun için

bu hususta İbni Abbastan menkul ve merviy olan tefsirde, Cibril gömleğin yakası içine üfledi «

نَفَخَ جَبْرِيلُ فِي جَيْبِ الدَّرْعِ = denilmekle bu nefhın aşağıdan değil, yukarıdan

olduğu ifade edilmiştir. Nefih ta'bir olunması da ruhun sereyaniyle hamlin kabarmasından kinayedir. Hasılı

﴿وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ﴾ hem Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik

etti - kitaplar, Peygamberlere indirilmiş olan bütün kitaplar, kelimat da onlarda ifade olunan ve Allahın her

şey'e kadir bulunduğunu «

« إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ » mısadaki üzere

dilediğini yaratır olduğunu anlatır. Harikul'ade vakiat ve mu'cizata müteallık vahiy haberleridir ki Meryem

onlara inanmış olduğu gibi bu suretle Isaya hâmil olarak kendisi de onlardan bir kısmına bilfiil msadak

olarak o haberleri doğru çıkarmıştı ﴿وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ﴾ ve kanitinden, ya'ni kunut ve

tâate, salat ve ibadete mdavim muti'n cümlesinden idi - kanitn cem'i müzekker sıygası olmakla burada

Meryem «knet» in tahtinde «hiye» zamiri ile müennes olarak ifade edilirken erkek olan kanitlerden

sayılarak ayni zamanda hem dişi hem erkek vasfını câmi' bir halde gösterilmiştir. Netekim li İmrandada da «

« اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ » âyetinde de bu ma'na

vardır. Mfessirn buna iki vecih söylemişlerdir. Birisi, mescidde namaz ve itaat hizmetine mdavim

bulunan erkekler, miyanında ve o zümreden ma'dud olmasdır. Birisi de öyle kanıtın sülâlesinden gelmiş

bulunmasıdır. Maamafih her

Sh:»5136

iki takdirde kendisinde iki haysiyyetin de ictimainı ifadeden hâlf olmadığı cihetle biz bunda arzettiğimiz

ma'naya da bir işaret bulunduğunu görüyoruz. Allahü a'lem.

İşte Allah tealâ iki şanlı Peygamber olan Nuh Aleyhisselâmın karısıyla, Lût Aleyhisselâmın karısı küfr ile hıyanetlerinden dolayı bednam edip Cehennem ateşine atılmağa mahkûm olan en kötü kimselerle beraber o kötü âkıbete uğratarak kâfirlere küfrün fena âkıbetini göstermek için birer mesel yapmış olduğu gibi kaderinde Firavnin eline düşüp onun hatunu olmak mukadder bulunmuş olan Müzâhim kızı Âsiyeyi iman ve şehadetle Allaha tekarrüb yolundaki o güzel dileklerine muvaffak ederek onun ve etbainin şerrinden ebediyyen necata çıkarıp yükselterek, kezalik Imranın kızı Meryemi de öyle akılları hayran edecek temiz ve ruhanî bir mazhariyete erdirerek ikisini de iman edenlere imanın güzel âkıbetini anlatmak için birer mesel yapmıştır. Gerçi bunlar Allah tealânın akıllar fevkinde garib, harikul'âde keramât ve mu'cizât

kabîlinden takdir ve ihsan buyurduğu tecelliyâtdan iseler de küfür ve hıyanet iyman ve ihlâs ile ciddî dilek,

ihsan ve iffet, tasdik ve ibadet gibi insanların iradî fiilleri ile de alâkası gösterilmiş iyman mevzu'larından

oldukları cihetle tasdik ve imtisali, akıl ve iz'an' kalb ve vicdan sahibi her insan için dersi ibret olacak

kelimâtı ilâhiyye olduğu da anlatılmıştır. Muhakkak ki Peygamberin âilesi: ümmehatı mü'minîn olan

zevceleri ve kızları ile ehli beyti, Sûrei Ahzabda geçen «

لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» buyurulduğu

üzere en güzel misali ibreti alanların en önündedirler. Hazreti Hadicenin, sonra Hazreti Aişenin, Hazreti

Fâtımanın ve sair ümmehatı mü'minînin fezail ve menakıbı hakkında hadîs ve tefsîr kitaplarında nice

menakıb zikrolunmuş ve nice âsar yazılmıştır. Binaenaleyh bütün mü'minler ve âileleri bunları hiç bir

zaman nazarı dikkatten dur dutmıyarak kendilerini ve âilelerini o dehşetli

Sh:»5137

ateşten koruyup bu nûri ilâhîden tamamen istifade etmek için çalışmalıdırlar. Bu suretle Sûrei Tahrîmde âile

hukuk ve terbiyesinde Sûrei Talâkın bir mütemmimi olarak Sûrei Teğabünün âhirindeki «

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفُّوا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ .
« إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ » âyetlerini

tevziñ ederek Sûrei Teğabünün bir tetimmesi halinde hıtam bulmuş olduğundan şimdi burada ta Sûrei

Teğabünün başındaki «

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ
« الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » âyetine ve oradan da Sûrei Hadîdin evveliyle

Sûrei Vâkıanın âhirindeki « فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ » emrine kadar bütün bu beyanâtın

cezrine muntabık ve semeresinin istihsaline müteallık bir safhaya intikal siyakında Sûrei Mülk

başlayacaktır.